

Odrednice seksualnog zadovoljstva: pregled istraživanja

Marijana Šuvak-Martinović

Kraljice Katarine Kosača 4, 88320 Ljubuški, Bosna i Hercegovina

Sažetak: Ovim pregledom su obuhvaćene definicije i teorijski pogledi na konstrukt seksualnog zadovoljstva. U radu su prikazani i neki relativno noviji modeli seksualnog zadovoljstva: model Carpenterove i sur. (2009), koji razlikuje osobne, relacijske i kulturalne utjecaje na seksualno zadovoljstvo i ekološki model seksualnog zadovoljstva (Henderson, Lehavot i Simoni, 2009), koji različite odrednice seksualnog zadovoljstva smješta u okvir Bronfenbrennerove ekološke teorije.

Polazeći od prethodno navedenih modela, prikazani su rezultati dosadašnjih istraživanja sljedećih odrednica seksualnog zadovoljstva: 1. odrednice osobne razine ili mikrosustava (socio-demografske karakteristike, seksualne disfunkcije, osobine ličnosti, stavovi o seksualnosti i subjektivna dobrobit), 2. odrednice interpersonalne razine ili mezosustava (karakteristike same veze, romantična ljubav, seksualno samootkrivanje i drugi aspekti seksualnosti), 3. odrednice egzosustava (socijalna potpora, trudnoća, roditeljstvo, viktimizacija i obiteljske interakcije u djetinjstvu) te 4. odrednice makrosustava (religioznost i politička ideologija).

U završnom dijelu su prikazani zaključci i smjernice za buduća istraživanja u tri područja: 1. mjerni instrumenti, 2. ciljevi i problemi budućih istraživanja s obzirom na aktualne modele te 3. individualni vs. dijadni pristup.

Ključne riječi: seksualno zadovoljstvo, pregled istraživanja, odrednice seksualnog zadovoljstva

Seksualnost je za većinu ljudi važan aspekt života i središnji dio intimnih veza. Seksualno zadovoljstvo (SZ) jedan je od ključnih aspekata ljudske seksualnosti. Definicija *seksualnog zdravlja* Svjetske zdravstvene organizacije (WHO, 2004) uključuje nepostojanje seksualnih disfunkcija, ali i emocionalnu, mentalnu i socijalnu seksualnu dobrobit. Pozitivan pristup seksualnosti i seksualnim vezama i zadovoljstvo odnosno uživanje u seksualnim odnosima također su, prema ovoj definiciji, ključni za seksualno zdravlje. Seksualna želja jedan je od najsnažnijih motiva

ljudskog ponašanja, a zadovoljenje seksualne želje jedno od najvećih ljudskih užitaka. SZ se smatra važnim faktorom i u općoj dobrobiti pojedinca (Henderson, Lehavot i Simoni, 2009). U prilog tome idu klinički podatci u području seksualne terapije i znanstvena istraživanja koja upućuju na značajnu povezanost seksualnog zadovoljstva s kvalitetom i stabilnošću intimnih veza (Byers, 2005; Christopher i Sprecher, 2000; McNulty, Wenner i Fisher, 2016). Proučavanje relevantnih odrednica SZ-a ima, dakle, i praktične i teorijske implikacije.

1. Seksualno zadovoljstvo: definicija i teorijski pristupi

1.1. Definiranje SZ-a

Lawrance i Byers (1995) ponudile su prvu ozbiljniju operacionalizaciju konstrukta SZ, definirajući ga kao afektivnu reakciju nastalu kao posljedica evaluacije pozitivnih i negativnih aspekata seksualne veze. Autorice ga razlikuju od čisto afektivnih konstrukata kao što je sreća i čisto evaluacijskih kao što je, primjerice, uspjeh. Sprecher i Cate (2004), primjerice, definiraju SZ jednostavno kao stupanj u kojem je pojedinac zadovoljan seksualnim aspektom svoje veze. U nekim istraživanjima se neadekvatnost ili nedostatak definicije ogleda u operacionalizaciji SZ-a (o čemu će kasnije biti više riječi), pa su kao indikatori korišteni sreća u aktualnoj vezi i ugodnost seksualnih odnosa (Haavio-Mannila i Kontula, 1997), zadovoljstvo učestalošću odnosa (Mulhall, King, Glina i Hvidsten, 2008) ili pak diskrepancija između željene i stvarne čestine orgazama (Henderson-King i Veroff, 1994).

Byers (1999) upozorava na potrebu distinkcije seksualnog užitka i zadovoljstva jer je moguće da osoba uživa u seksualnom odnosu, ali (iz različitih razloga) ima nisko SZ. Slično toj distinkciji, dio autora razlikuje dvije komponente SZ-a: fizički užitak i emocionalno zadovoljstvo (Carpenter i sur., 2009; Haavio-Mannila i Kontula, 1997; Waite i Joyner, 2001). U jednom od istraživanja SZ-a pokazalo se kako povezanost zadovoljstva samim seksualnim odnosima i općeg SZ-a iznosi oko ,40 za muškarce odnosno ,47 za žene, što jasno upućuje na to da se velik dio varijance SZ-a ne može objasniti ugodnošću samog seksualnog odnosa, nego i drugim faktorima (Haavio-Mannila i Kontula, 1997). Kada su Pascoal, De Santa Barbara Narciso i Pereira (2014) postavili pitanje skupini ispitanika o tome kako

definiraju seksualno zadovoljstvo, odgovori su se mogli podijeliti u dvije široke kategorije: seksualna dobrobit i dijadni procesi. Prvu kategoriju odgovora činili su klasteri odgovora kao što su uživanje, pozitivni osjećaji, uzbuđenje, seksualna otvorenost i orgazmi. U drugoj kategoriji odgovora naglasak je na interpersonalnoj dimenziji, zajedništvu, romantici, ekspresiji emocija, seksualnoj kreativnosti, izražavanju želja i čestini seksualne aktivnosti. Dakle, čak se i u laičkom definiranju SZ-a može uočiti distinkcija fizičke i emocionalne komponente SZ-a.

1.2. Teorijski pristupi SZ-u

U polazištu većine istraživanja ljudske seksualnosti nalazi se jedan od dva glavna teorijska pristupa, a to su socio-konstruktivistički i esencijalistički. Dok teoretičari prve perspektive govore o socijalnoj konstrukciji seksualnosti, prema esencijalističkim teorijama seksualno ponašanje je univerzalno i biološki determinirano (DeLamater i Hyde, 2004).

Kao teorijski okvir istraživanja seksualnosti u kontekstu romantičnih veza posebno su primjenjive teorije iz konstruktivističkog pristupa: *teorija simboličke interakcije*, *teorija skripta* i *teorija socijalne razmjene* (Sprecher i Cate, 2004). Iz *perspektive teorije simboličke interakcije*, seksualno ponašanje je simboličke prirode. Romantična veza sa svim svojim karakteristikama, pa tako i onima koje se odnose na seksualnu ekspresivnost, društvena je konstrukcija (Longmore, 1998). U procesu socijalnih interakcija s društvenom okolinom pojedinac selektivno usvaja vještine, znanje, stavove, vrijednosti, motive, vjerovanja i jezik grupe koje je član, a u vezu ulazi s usvojenim društveno dijeljenim značenjem romantičnih veza i ustaljenim obrascima ponašanja u vezi. Poseban je naglasak na ulogama i s njima povezanim očekivanjima (primjerice,

očekivanja u zapadnim kulturama da se veze temelje na uzajamnoj ljubavi ili da je visoko SZ sastavni dio kvalitetne romantične veze), pa će tako osoba biti zadovoljna vezom, odnosno imati visoko SZ ako njezin partner/ica odgovara konceptu “(seksualnog) partnera” s kojim osoba ulazi u vezu. Ta očekivanja postoje i u odnosu na sebe, jer je ishod seksualne socijalizacije integriran u samopoimanje i samo-evaluaciju (Longmore, 1998). Dakle, procjena SZ-a ovisit će i o tome kako osoba percipira sebe kao (seksualnog) partnera. Kad su te procjene pozitivne, odnosno kada je jaz između očekivanja i percepcije (i partnera i sebe) manji, SZ osobe će biti veće (Sprecher i Cate, 2004). U *teoriji skripta* Simon i Gagnon (2003) postuliraju kako su upravo *skriptima* ili *scenarijima* određena prikladna ponašanja i značenje koje se u specifičnoj kulturi pridaje nekom ponašanju. Seksualni skripti ne samo da specificiraju prikladne objekte seksualne želje, ciljeve i poželjne kvalitete (seksualne) veze s drugim ljudima nego i vrijeme, mjesto, slijed (seksualnih) ponašanja i što se očekuje da će partneri osjećati jedno prema drugome. Seksualni skripti društveno su konstruirani na kulturalnoj, interpersonalnoj i intrapsihičkoj razini. Tako, primjerice, unutar kulture skripti mogu definirati prikladnu dob za ulazak u seksualne veze, treba li seksualna veza biti prokreacijske, relacijske ili rekreacijske naravi, te tko su adekvatni seksualni partneri. Na osobnoj i interpersonalnoj razini seksualni partneri mogu razviti vlastite mentalne reprezentacije slijeda događaja u tipičnoj seksualnoj epizodi neovisne o kulturalnim skriptima, no ipak se može reći da kulturalni skripti u velikoj mjeri utječu na socijalne konstrukcije interpersonalne razine. Sukladno s tom teorijom, Sprecher i Cate (2004) pretpostavljaju da će SZ biti veće kod partnera s usklađenim skriptima seksualnih veza, odnosno kod pojedinaca koji percipiraju da se njihovi partneri ponašaju u skla-

du s preferiranim skriptom. *Teorija socijalne razmjene* jedan je od općih teorijskih modela kojim se pretpostavlja da je ponašanje u interpersonalnom kontekstu rezultat evaluacija i racionalnog izbora pojedinca (Sprecher i Cate, 2004). Socijalna ponašanja su niz razmjena u kojima su ljudi motivirani da maksimiziraju svoje dobitke (potpora, emocionalna bliskost, ispunjenje seksualnih potreba) i minimiziraju gubitke u ovim razmjenama, a važan je i reciprocitet u odnosima. Prema *teoriji ulaganja* (jedna od teorija u okviru modela socijalne razmjene), pojedinci će biti zadovoljni vezama u kojima su dobiti visoki, gubici niski, a ukupan ishod prelazi njihova očekivanja utemeljena na prethodnom iskustvu ili usporedbi s drugima (razina usporedbe). Veće zadovoljstvo vezom rezultira pak većom predanošću vezi. Osim zadovoljstva, na predanost vezi utječe i kvaliteta alternativa (dobici koje osoba može ostvariti u vezi s drugim potencijalnim partnerima) i razina ulaganja u vezu (Rusbult, 1983). Taj model je poslužio kao osnova mnogih istraživanja, gdje se pokazao korisnim u predviđanju zadovoljstva romantičnih partnera. Unutar tog teorijskog okvira potrebno je izdvojiti jedan od najčešće korištenih konceptualnih okvira za istraživanje seksualnog zadovoljstva - *model interpersonalne razmjene seksualnog zadovoljstva* (Lawrance i Byers, 1995). U tom modelu, razina SZ-a rezultat je četiriju faktora: omjera dobitak/ulaganje (engl. *reward/cost*) u seksualnom odnosu, usporedbe tog omjera i inicijalnih očekivanja osobe (razina usporedbe), percipirane dijadne jednakosti u razini dobitaka i ulaganja, te konačno razine ukupnog zadovoljstva vezom. Autorice pri tome dobitak definiraju kao svaku nagrađujuću i ugodnu razmjenu među partnerima, dok je ulaganje svaka razmjena među partnerima koja zahtijeva fizički ili mentalni napor, izaziva bol, neugodu, anksioznost ili druge negativne posljedice. U ovom modelu

izrazito je naglašen interpersonalni kontekst u kojem se seksualni odnosi događaju, odnosno dijadna jednakost u dobicima/ulaganjima. Istraživanjima je potvrđeno da su ljudi seksualno zadovoljniji ako je omjer dobitaka i ulaganja povoljan, ako je taj omjer povoljan u odnosu na očekivanja, ako procjenjuju da su dobici i ulaganja jednaki kao kod partnera, te ako su zadovoljni drugim, neseksualnim aspektima veze (Byers i MacNeil, 2006; Lawrence i Byers, 1995; Renaud, Byers i Pan, 1997).

Relativno novije gledište na romantične veze i prirodu ljudske seksualnosti je ono evolucijsko, gdje je fokus na distalnim uzrocima seksualnog ponašanja ljudi. U podlozi ostvarivanja seksualnih veza je, prema tom pristupu, povećanje vjerojatnosti prenošenja vlastitih gena na sljedeće generacije odnosno povećanje osobne reproduktivne uspješnosti. Konkretnije, uzorci seksualnog ponašanja ljudi (uključujući razlike između muškaraca i žena u nekima od njih) razvijeni su u svrhu optimizacije reproduktivnog uspjeha naših davnih predaka (Buss i Schmitt, 1993). Iz evolucijske perspektive, seksualna ekspresivnost ima barem četiri funkcije: a) zbližavanje partnera i započinjanje intimne veze, b) zadržavanje partnera (što je adaptivno u podizanju potomstva), c) ugodu i zadovoljstvo, koji postaju motivom za ponavljanje seksualne aktivnosti i konačno d) restrikciju seksualne ekspresivnosti kad je potrebno, odnosno kad je ona nekompatibilna s drugim osobnim i interpersonalnim ciljevima (primjerice, kod mogućnosti seksualne nevjere). Kad se postavi pitanje koja je adaptivna funkcija (temeljno pitanje evolucijskog pristupa ljudskom ponašanju i doživljavanju) ugodnosti seksualnog odnosa ili općenito seksualnog zadovoljstva, najvjerojatnije objašnjenje je činjenica da je za uspješnu reprodukciju vrsta kod kojih je ovulacija skrivena ključno ponavljanje seksualnih odnosa.

Ponavljanje seksualnog odnosa je, dakako, vjerojatnije ako je potkrijepljeno ugodom, odnosno osjećajem zadovoljstva. Adaptivna funkcija je, dakle, motivacijska - potkrepljivanje čestih seksualnih odnosa, čime se povećava vjerojatnost prenošenja gena na iduću generaciju (Birnbau i Gillath, 2006). Međutim, sami seksualni odnosi i posljedično začecje nisu dovoljni za uspješno prenošenje gena. Imperativ produžene brige za preživljavanje potomstva rezultirao je time da je dvoroditeljska strategija jedina adaptivna reproduktivna strategija (Birnbau i Finkel, 2015). Zadovoljstvo romantičnom vezom psihičko je stanje regulirano mehanizmima praćenja dobitaka i ulaganja u vezi za svakog pojedinca. Kad su ljudi zadovoljni romantičnom vezom, to zadovoljstvo doprinosi stabilnosti veze, čime se povećava vjerojatnost prijenosa gena na sljedeću generaciju i preživljavanja potomstva. Nizak stupanj zadovoljstva vezom, pa tako i njezinim seksualnim aspektom, ima adaptivnu funkciju motivirati pojedinca da pokuša mijenjati aktualnu vezu ili pak tražiti novog partnera odnosno partnericu (Shackelford i Buss, 1997). Iako evolucijski teoretičari ovdje ne govore izravno o SZ-a, Sprecher i Cate (2004) pretpostavljaju kako za SZ vrijede ista pravila kao i za zadovoljstvo vezom. Dakle, distalni uzrok težnje za obostrano zadovoljavajućim seksualnim vezama upravo je zadržavanje partnera radi povećane vjerojatnosti preživljavanja potomstva, a osobe koje su nezadovoljne svojim seksualnim vezama vjerojatno će biti visoko motivirane za mijenjanje partnera. S obzirom na navedeno, ne čudi da je u brojnim prethodnim istraživanjima većina sudionika bila zadovoljna ili pak vrlo zadovoljna seksualnim aspektom romantične veze (npr. Dunn, Croft i Hackett, 2000; Heiman, Long, Smith, Fisher i Rosen, 2011; Pedersen i Blekesaune, 2003; Smith i sur, 2011; Sprecher, 2002).

2. Odrednice seksualnog zadovoljstva

Ljudska seksualnost oblikovana je interakcijom bioloških, psiholoških, socijalnih, ekonomskih, političkih, kulturalnih, etičkih, zakonskih, religijskih i spiritualnih faktora (WHO, 2004). Ti utjecaji prepoznaju se i u istraživanjima odrednica SZ-a. Farley i Davis (1980) još prije četiri desetljeća kao relevantne osobne odrednice navode: varijable socio-demografskog tipa (kao što su spol i dob, ali i rasna pripadnost, socio-ekonomski status te vjerski odgoj), fizičke, odnosno aspekte seksualne izvedbe (prisutnost seksualnih smetnji ili poremećaja seksualnog funkcioniranja), fizičku privlačnost i sliku o vlastitom tijelu, zatim psihička obilježja, kao što su osobine ličnosti te stavove o seksualnosti. Hurlbert, Apt i Rabehl (1993) naglasak stavljaju na seksualno ponašanje i doživljavanje, pa relevantnima za SZ nalaze veću seksualnu asertivnost, pobudljivost, erotofiliju te općenito veću seksualnu želju. Hurlbert i Apt (1994) kasnije kao relevantne za SZ navode osobne karakteristike pojedinca kao što su stavovi i osobine ličnosti, preko specifičnih seksualnih aktivnosti pa do frekvencije seksualnih odnosa i konzistentnosti orgazama.

Ipak, ozbiljniji teorijski okviri istraživanja SZ-a datiraju unazad tek jednog desetljeća. Tako, primjerice, Carpenter i sur. (2009) smatraju kako na SZ utječu barem tri razine odrednica, koje su u međusobnoj interakciji. Prva je *individualna razina*, koja uključuje osjete i psiho-fiziološke reakcije tijekom same seksualne aktivnosti, opće psihičko i fizičko stanje pojedinca. Od "čisto" psiholoških odrednica SZ-a ove razine bitno je istaknuti doživljaj prethodnih seksualnih iskustava i stavove o seksualnosti. Prema ovim autorima, druga razina uključuje *interpersonalne* ili *relacijske utjecaje*, kao što su tip ("hodanje", kohabitacija ili brak) i kvaliteta veze (koja se

na osobnoj razini reflektira u zadovoljstvu vezom ili pojedinim aspektima partnerskog odnosa), trajanje veze, razina intimnosti u vezi te obrasci seksualne aktivnosti. Treća razina obuhvaća *kulturološke faktore* poput spolno specifične socijalizacije, različitih kulturalno uvriježenih uvjerenja i očekivanja vezanih uz ekspresivnost i funkcije seksualnosti. Povukavši paralelu s Bronfenbrennerovom teorijom ekoloških sustava, Henderson i sur. (2009) kao i Sánchez-Fuentes, Santos-Iglesias i Sierra (2014) vide osobne karakteristike pojedinca (socio-demografske karakteristike, individualne razlike u ličnosti te fizičko i psihičko zdravlje) kao mikrosustav. Za razliku od Carpentera i sur. (2009), Henderson i sur. (2009) kao i Sánchez-Fuentes i sur. (2014) veći naglasak stavljaju na individualne razlike u ličnosti te psihičko zdravlje. Relacijske/interpersonalne (psihološke i one povezane sa seksualnim odgovorom) odrednice SZ-a pojedinca u ovom slučaju čine mezosustav. Nadalje, u egzosustav su svrstali sve odrednice koje su neizravno povezane sa ili mogu utjecati na SZ, kao što su, primjerice, socijalna potpora (posebno relevantno kod osoba homoseksualne orijentacije), trudnoća ili roditeljstvo. Neke od odrednica koje pripadaju u egzosustav tek nedavno dobivaju na važnosti u istraživanjima prvenstveno seksualnih disfunkcija, ali i SZ-a: seksualna viktimizacija u djetinjstvu, drugi oblici zlostavljanja u djetinjstvu i obiteljska dinamika. Makrosustav utjecaja na seksualnost čine kulturalno uvriježene norme, očekivanja i vrijednosti (primjerice religioznost i politička uvjerenja). Kao i u originalnom modelu, individualni razvoj (u ovom slučaju razvoj zdrave seksualnosti) produkt je interakcije individualnih osobina i karakteristika okoline, konceptualno organiziranih u navedena četiri sustava (Sánchez-Fuentes i sur., 2014).

Procjene SZ-a i seksualnih poteškoća također su pod utjecajem društvenih normi i društvene konstrukcije značenja same seksu-

alne aktivnosti (Stephenson i Meston, 2010). Kako Henderson i sur. (2009) zaključuju, integracija osobnih karakteristika (u najširem smislu), karakteristika romantične veze te kulturalnih normi i očekivanja ključna je za potpuno razumijevanje SZ-a pojedinca. Unutar kultura postoje smjernice ili scenariji (skripti) primjerenog seksualnog ponašanja koje pojedinci usvajaju. Kao možda najekstremniji primjer izravnog utjecaja uvriježenih kulturoloških normi na seksualnost u najširem smislu, Fourcroy (2006) navodi ritualno sakaćenje (djelomično ili potpuno odstranjivanje klitorisa, ponekad i unutarnjih stidnih usana pa čak i dijela vanjskih stidnih usana) djevojčica u zemljama subsaharske Afrike. Kulturološki faktori i općenito varijable makrosustava koje utječu na seksualnost predmet su kros-kulturalnih istraživanja. Za potrebe ovog pregleda dovoljno je navesti zaključak kako različita sociokulturalna ograničenja imaju veću ulogu u ostvarenju biološki određenog seksualnog potencijala za žene nego za muškarce (Ainsworth i Baumeister, 2012; Bancroft, 2002; Baumeister i Twenge, 2002; Fourcroy, 2006).

2.1. Osobne odrednice seksualnog zadovoljstva (mikrosustav)

2.1.1. Socio-demografske karakteristike i SZ

Kad je riječ o spolu kao potencijalnoj odrednici SZ-a, neka istraživanja idu u prilog tvrdnji da muškarci imaju veće SZ (npr. Ah Song, Bergen i Schumm, 1995; Barrientos i Paez, 2006; Carpenter i sur., 2009; Laumann i sur., 2006; Liu, 2003), dok postoje i dokazi da žene imaju veće seksualno zadovoljstvo od muškaraca (npr. Heiman i sur., 2011; Renaud i sur., 1997; Sprecher, 2002). Također, u nekolicini istraživanja SZ-a nije utvrđena razlika muškaraca i žena u razini seksualnog zadovoljstva (Fisher i McNulty, 2008; Haavio-

Mannila i Kontula, 1997). S obzirom na to da u metaanalizama podataka o razini SZ-a kod muškaraca i žena Oliver i Hyde (1993), a kasnije i Petersen i Hyde (2010), ne nalaze značajne razlike u samoiskazanom SZ-a, moguće je da su prethodno dobivene razlike rezultat specifičnosti pojedinih uzoraka (prvenstveno se odnosi na dob, gdje je moguće da razlika postoji u nekim dobnim skupinama) ili pak metodologije istraživanja.

Kad je riječ o dobi, čini se kako s dobi opada razina SZ-a kod oba spola (Barrientos i Paez, 2006; Colson i sur., 2006; Smith i sur., 2011), iako u nekim starijim istraživanjima do opadanja dolazi samo kod žena (npr. Haavio-Mannilla i Kontula, 1997). No, ovdje je teško razlučiti efekt dobi sudionika od efekta trajanja veze ili braka, koje se u nekim istraživanjima također pokazalo negativno povezano s razinom SZ-a, a o čemu će kasnije biti više riječi. Kada je riječ o dobi i SZ-u, također ima nekonzistentnih rezultata, pa u nekim istraživanjima razina SZ-a u funkciji dobi ne opada značajno ili pak ostaje nepromijenjena (Carpenter i sur., 2009; Heiman i sur., 2011). Štulhofer i sur. (2004) također su dobili rezultate da je razina SZ-a stabilna u funkciji dobi, što autori objašnjavaju prilagodavanjem očekivanja i kriterija procjene seksualnih iskustava realnostima specifične dobi.

U odnosu na spol ili dob, pitanje povezanosti stupnja obrazovanja ili socioekonomskog statusa s razinom SZ-a nije rezultiralo značajnim istraživačkim angažmanom. U samo nekoliko istraživanja koja su ciljano uključila i ove sociodemografske odrednice, pokazalo se kako obrazovaniji pojedinci imaju nešto veće SZ (Barrientos i Paez, 2006; Carpenter i sur., 2009), te da je viši socioekonomski status povezan s većim SZ-om, no samo na uzorku žena (Barrientos i Paez, 2006). Budući da nema jasne teorijske podloge za te nalaze, opravdano je zaključiti da se radi o manje relevantnim odrednicama SZ-a.

2.1.2. *Seksualne disfunkcije i SZ*

Poteškoće seksualnog funkcioniranja zaslužuju posebnu pažnju u kontekstu pregleda osobnih odrednica SZ-a. Prvenstveno je potrebno upozoriti na distinkciju između termina *seksualna disfunkcija*, koji se odnosi na poteškoće u nekoj od faza ciklusa seksualnog odgovora i *poremećaj seksualnog funkcioniranja*, za čije je dijagnosticiranje nužna i disfunkcija i s njom povezana patnja osobe (engl. *distress*) (Clayton, 2007). Međutim, DSM-5 (Američka psihijatrijska udruga, 2014) prikazuje poremećaje pod zajedničkim nazivom *seksualne disfunkcije*. Nadalje, disfunkcije je moguće klasificirati s obzirom na fazu ciklusa seksualnog odgovora u kojoj se disfunkcija pojavljuje: poremećaj seksualne želje, postizanja (i/ili zadržavanja) seksualnog uzbuđenja, postizanja orgazma ili pak bol pri seksualnom odnosu (Heiman, 2002). Očekivano, i osobe sa seksualnim disfunkcijama (Byers, Demmons i Lawrance, 1998; Carpenter i sur., 2009; Laumann, Paik i Rosen, 1999; Rosen i sur., 2000; Štulhofer, Gregurović i Štulhofer, 2003) kao i one s klinički dijagnosticiranim poremećajima seksualnog funkcioniranja (Štulhofer i Buško, 2008) izvještavaju o nižem SZ-u. U istraživanju Laumanna i sur. (1999), SZ je bilo najniže kod osoba (oba spola) s niskom seksualnom željom, kod žena s poteškoćama u fazi seksualnog uzbuđenja i kod muškaraca s erektilnim disfunkcijama. U istraživanju Dunna i sur. (2000) također je najviše seksualno nezadovoljnih bilo u kategoriji problema s erekcijom kod muškaraca odnosno problema s postizanjem seksualnog uzbuđenja kod žena. No, nisko SZ imalo je tek 48% muškaraca i 51% žena s navedenim disfunkcijama. Kao što odsutnost seksualnih disfunkcija ne jamči visoku razinu SZ-a, prisutnost disfunkcija neće značiti da je osoba u potpunosti nezadovoljna svojom seksualnom vezom, pa ih stoga nije opravdano smatrati suprotnim krajevima istog kontinuuma

(Byers, 1999). U jednom od istraživanja pokazalo se kako različite seksualne poteškoće i SZ koreliraju od ,01 (povezanost s preuranjenom ejakulacijom kod muškaraca) do maksimalno ,35 (povezanost s poteškoćama seksualnog uzbuđenja kod žena), i to na uzorku s velikim varijabilitetom izraženosti seksualnih poteškoća (Renaud i sur., 1997). Uznemirenost vezana uz seksualno funkcioniranje i SZ pokazuju povezanost od ,575 na nekliničkom odnosno od ,619 na uzorku žena s klinički dijagnosticiranim poremećajem seksualnog funkcioniranja (Stephenson i Meston, 2010). U istraživanju koje su proveli Rehman, Rellini i Fallis (2011) povezanost seksualnih disfunkcija i seksualnog nezadovoljstva iznosila je ,49 na uzorku žena te ,31 na uzorku njihovih partnera. Takvi rezultati dokaz su i relativne nezavisnosti tih dvaju konstrukata. Zadovoljstvo i disfunkcije su odvojeni (unutar kategorije *seksualna dobrobit*) i u ranije spomenutoj definiciji seksualnog zdravlja, koju je dala WHO (2004). Byers (1999) također navodi kako terapija seksualnih poremećaja rezultira smanjenjem *seksualnog nezadovoljstva*, no ne dovodi nužno do porasta zadovoljstva.

Konačno, istraživanja pokazuju kako osobe koje percipiraju da njihovi partneri/ice imaju poteškoća u seksualnom funkcioniranju izvještaju o nižoj razini SZ-a (Dunn i sur., 2000; Pascoal i sur., 2018; Rehman i sur., 2011).

2.1.3. *Ličnost i SZ*

Bilo kakav pregled osobina i mehanizama ličnosti u kontekstu seksualnog funkcioniranja i zadovoljstva koji ne uključuje predodžbu o tijelu (engl. *body image*) bio bi manjkav. Značajan broj autora prepoznao je ulogu predodžbe o vlastitom tijelu u seksualnom funkcioniranju, a ta je veza mahom provjeravana na ženskom uzorku. Pretpostavka o tome da osobe s pozitivnijom predodžbom vlastitog tijela

više uživaju tijekom seksualnih odnosa, odnosno imaju veće SZ potvrđena je u brojnim istraživanjima (Hoyt i Kogan, 2001; Milhausen, Buchholz, Opperman i Benson, 2015; Penhollow i Young, 2008; Pujols, Meston i Seal, 2010; Woertman i Van den Brink, 2012; Van den Brink i sur., 2018). I zabrinutost za vlastiti izgled tijekom seksualnih aktivnosti jedan je od oblika kognitivnih distrakcija (tijekom iste) očekivano negativno povezan sa SZ-om (Milhausen i sur., 2015; Pujols i sur., 2010; Purdon i Holdaway, 2006).

Seksualno samopoštovanje, odnosno evaluacija sebe kao seksualnog partnera također ima značajnu ulogu u seksualnom funkcioniranju (Snell, Fisher i Walters, 1993). Nekolicina istraživanja je pokazala pozitivnu i umjerenu povezanost SZ-a i seksualnog samopoštovanja (korelacije se kreću od ,32 do ,60) (Brassard, Dupuy, Bergeron i Shaver, 2015; Haavio-Mannila i Kontula, 1997; Snell i sur., 1993).

Seksualna asertivnost, definirana kao sposobnost iniciranja ili odbijanja neželjenih seksualnih odnosa te odlučivanje o upotrebi kontracepcijskih sredstava u nekolicini je istraživanja prepoznata kao značajna odrednica SZ-a (npr. Sanchez-Fuentes, Salinas i Sierra, 2016; Snell i sur., 1993; Haavio-Mannila i Kontula, 1997).

Dio istraživanja seksualnog ponašanja i doživljavanja proveden je i s polazištem u Eysenckovoj taksonomiji ličnosti (ekstraverzija-introverzija, neuroticizam i psihoticizam). Sam Eysenck (1971) nalazi da osobe koje su visoko na crti neuroticizma izvješćuju o nižem SZ-u. U dosadašnjim istraživanjima uloge velikih pet osobina ličnosti u procjeni SZ, upravo je nalaz o negativnoj povezanosti neuroticizma i SZ-a najkonzistentniji (Heaven, Fitzpatrick, Craig, Kelly i Sebar, 2000; Fisher i McNulty, 2008; Meltzer i McNulty, 2010). Kada je riječ o mogućim mehanizmima povezanosti neuroticizma i SZ-a, Hea-

ven i sur. (2000; 2003) su pokazali kako je neuroticizam povezan s većom seksualnom anksioznošću i krivnjom te nižom seksualnom motivacijom. Birbaum i Gillath (2006) navode kako su nemogućnost uživanja u seksualnim aktivnostima, frustracija, dosada ili ravnodušnost tijekom samog odnosa pozitivno povezani s neuroticizmom. Ostale osobine petofaktorskog modela nisu provjeravane kao potencijalni korelat SZ-a, uz iznimku istraživanja Heavena i sur. (2000), gdje nisu pronađene značajne korelacije s pojedinim dimenzijama ličnosti.

Ličnost partnera također je povezana s doživljajem SZ-a. Botwin, Buss i Shackelford (1997) su pronašli kako je SZ muževa pozitivno povezano s ugodnošću, savjesnošću i emocionalnom stabilnošću njihovih žena. U istom istraživanju se pokazalo kako je SZ žena povezano samo s ugodnošću njihovih muževa.

Konačno, u jednom od rijetkih istraživanja u kojima je istraživani odnos sličnosti osobina ličnosti i SZ-a, Farley i Davis (1980) pronalaze kako je stupanj SZ-a žena veći kod parova s većom sličnošću na osobinama ekstraverzije i neuroticizma, dok je kod muževa SZ bilo veće kad je par bio sličniji na crti psihoticizma.

2.1.4. Stavovi o seksualnosti i SZ

Jedna od citiranih definicija stavova o seksualnosti kaže kako su stavovi naučene dispozicije reagiranja na seksualne podražaje na kontinuumu negativno (erotofobija)-pozitivno (erotofilija) (Fisher, Byrne, White i Kelley, 1988). Ti stavovi djelomično određuju seksualna ponašanja, čime mogu imati utjecaja na SZ. Iako se u jednom broju istraživanja pokazalo kako je erotofilija povezana s većim SZ-om (Hurlbert i sur., 1993), Dosch, Belayachi i Van der Linden (2016) navode kako zaključak nije tako jednostavan. Naime, u istraživanju tih autorica se pokazalo da najviše razine SZ-a imaju osobe s pozitivnim i

eksplicitnim i implicitnim stavom prema seksualnosti, no najniže razine SZ-a imaju osobe s kombinacijom negativnih eksplicitnih i pozitivnih implicitnih stavova prema seksualnosti općenito. Međutim, *stavovi o seksualnosti* su ipak šira kategorija od erotofobija-erotofilija kontinuuma. U istraživanju Carpenter i sur. (2009) pokazalo se da žene koje vjeruju da muškarci imaju veću seksualnu potrebu od žena imaju niže SZ, dok na uzorku muškaraca taj stav nije bilo relevantan za SZ. Haavio-Mannila i Kontula (1997) su pokazali kako su nerestriktivniji odnosno permissivniji stavovi o seksualnosti povezani s višim SZ-om. Hendrick, Hendrick i Adler (1988) operacionaliziraju četiri relevantna stava prema samoj seksualnoj aktivnosti: seksualna permissivnost, stav o kontracepciji kao dijelu odgovorne seksualnosti (u smislu korištenja i odgovornosti za kontracepcijska sredstva), stav o seksualnom odnosu kao obliku zajedništva i stav o instrumentalnosti seksualne aktivnosti. Snell i sur. (1993) pronalaze kako je SZ negativno povezano s većom seksualnom permissivnošću, nešto izraženije negativno povezano sa stavom o instrumentalnosti seksualne aktivnosti te pozitivno sa stavom o seksualnom odnosu kao obliku zajedništva. Garvin i Nichols-Blount (2010) su pronašle pozitivnu povezanost samo između stava o seksualnom odnosu kao obliku zajedništva i SZ-a, podjednako na uzorku muškaraca i žena.

Cupach i Metts (1995) naglašavaju kako stavovi o seksualnosti, posebno ako su konfliktni, imaju značajnu ulogu u nastanku i održavanju odnosno prekidanju romantičnih veza. Ti autori pronalaze kako je, od ranije navedenih stavova kako su ih operacionalizirali Hendrick i sur. (1988), samo diskrepancija u stavu o odgovornom seksu (odnosno korištenju kontracepcijskih sredstava i brizi oko njih) povezana s nižim SZ-om i to samo na uzorku muškaraca.

2.1.5. *Subjektivna dobrobiti i SZ*

U jednom od istraživanja važnosti seksualnosti u životima ljudi, provedenom na reprezentativnom nacionalnom uzorku, pokazalo se kako čak 72,1% sudionika smatra seksualnost poprilično važnim, izrazito važnim ili pak ključnim aspektom života (Colson i sur., 2006). U skladu s tim, u posljednje vrijeme se često naglašava kako je seksualna dobrobit od ključne važnosti za opći zdravstveni status i psihološku dobrobit pojedinca (Mulhall i sur., 2008). U zanimljivom istraživanju provedenom na uzorku žena srednje dobi, koje su tijekom razdoblja od 35 dana bilježile seksualne odnose s partnerima i pokazatelje subjektivne dobrobiti (uključujući simptome depresivnosti, anksioznosti i stresa), Burleson, Trevathan i Todd (2007) su dobili rezultate da seksualni odnosi poboljšavaju raspoloženje i smanjuju razinu stresa, ali i da je pozivno raspoloženje povezano s vjerojatnošću budućih seksualnih interakcija s partnerom. Povezanost teškoća seksualnog funkcioniranja (i s njima povezanog stresa) i različitih indikatora narušene subjektivne dobrobiti relativno je dobro dokumentirana u literaturi. Kad je riječ o drugoj komponenti seksualne dobrobiti, seksualnom zadovoljstvu, najčešće je istraživani odnos razine SZ-a i simptoma depresije, nešto rjeđe odnos anksioznosti i SZ-a, dok se negativna povezanost percipiranog stresa i razine SZ-a logično nameće, no ostaje relativno neistražena. Henderson i sur. (2009) u ranije opisanom modelu spominju upravo depresivnost kao bitnu odrednicu iz područja mikrosustava koja može utjecati na razinu SZ-a. U istraživanju koje su proveli na heteroseksualnim i homoseksualnim ženama pokazalo se kako je zadovoljstvo vezom medijator odnosa SZ-a i simptoma depresije. Negativna povezanost simptoma depresije i SZ-a dobivena je na različitim uzorcima: ženama iz opće populacije (Davison, Bell, LaChina, Holden i Davis, 2009; Dundon i Rellini, 2010; Van Minnen i

Kampman (2000), studenticama (Frochlich i Meston, 2002), ženama liječenim od depresije (Cyranowski, Frank, Cherry, Houch i Kupfer, 2003) te na kroskulturalnom uzorku odraslih muškaraca (Nicolosi, Moreira, Villa i Glasser, 2004). Zanimljivo, Frochlich i Meston (2002) izvještavaju kako su studentice s više simptoma depresije, uz to što imaju niže SZ, također više zainteresirane za masturbiranje u odnosu na studentice bez simptoma. Haning i sur. (2007) također izvještaju o negativnoj povezanosti SZ-a i simptoma depresije, s tim da je u njihovom istraživanju ta povezanost veća na uzorku muškaraca, dok Flynn i sur. (2016) u istraživanju na uzorku od preko 3000 sudionika iz SAD-a pronalaze kako su simptomi depresije i anksioznosti značajni za SZ isključivo na muškom uzorku, što je posebno bilo istaknuto kod mladih muškaraca. Odnos depresivnosti i SZ-a provjeravan je i na uzorcima parova, a rezultati upućuju na korist od dijadnog pristupa problematici. Naime, Habke, Hewitt i Flett (1999) su na uzorku bračnih parova dobili rezultate da je depresivnost muževa značajno povezana sa SZ-om njihovih žena, dok depresivnost žena nije bila povezana sa SZ-om muževa. Purnine i Carey (1997) su dobili rezultate da je seksualno nezadovoljstvo žena povezano i s njihovom depresivnošću (,28) i depresivnošću partnera (,29), dok se kod muškaraca (isti parovi) te korelacije nisu pokazale statistički značajnima. Jedno od tumačenja povezanosti SZ-a i simptoma depresije je da, uz negativne misli o sebi i partneru, smanjenje interesa za ugodne aktivnosti i opća anhedonija utječu na lošije funkcioniranje veze pa time i na razinu SZ-a (Baldwin, 2001; Clayton, 2007). Dakako, samo smanjenje seksualne želje i posljedična učestalost seksualnih odnosa vjerojatno ima medijatorsku ulogu u odnosu depresivnosti i SZ-a.

Van Minnen i Kampman (2000) su pokazale da osobe s nekim oblicima anksioznih poremećaja imaju znatno veću vjerojatnost ra-

zvoja seksualnih disfunkcija, no odnos SZ-a i simptoma anksioznosti nije detaljnije istraživano. Iste autorice u svom istraživanju pronalaze povezanost simptoma anksioznosti i razine SZ-a na nekliničkom uzorku od čak ,41. Nadalje, u istraživanju provedenom na uzorku homoseksualnih žena također je dobivena negativna povezanost razine SZ-a i simptoma depresije i anksioznosti (Tracy i Junginger, 2007). Također, u već spomenutom istraživanju Davisona i sur. (2009) žene (neklinički uzorak) s većim SZ-om imale su i manje simptoma anksioznosti. U dostupnoj literaturi nema podataka o eventualnoj povezanosti SZ-a pojedinaca i simptoma anksioznosti njihovih partnera, pa bi svakako bilo korisno ispitati taj odnos. Bodenmann, Atkins, Schär i Poffet (2010) na uzorku studentica pronalaze kako je prisutnost dnevnih stresora značajno povezana s nižim SZ-om. Bodenmann, Ledermann i Bradbury (2007) su u istraživanju provedenom na bračnim parovima pronašli kako je i kod žena i muškaraca broj (eksternalnih) dnevnih stresora bio negativno povezan sa SZ-om. Prema ovim autorima, stresne situacije doživljene izvan dijade (eksternalni stresori) utječu na stresne situacije unutar dijade (internalni stresori), koji pak utječu na dijadno funkcioniranje, uključujući i seksualno funkcioniranje para, posljedično i na zadovoljstvo istim. S obzirom na rezultate ovih dvaju istraživanja, može se govoriti o barem tri medijatora odnosa stres(or)-SZ: čestina seksualnih aktivnosti, seksualne disfunkcije i inter-dijadni stresori.

Nisu samo negativni aspekti psihološke dobrobiti relevantni za SZ. Štulhofer i Buško (2008) nalaze značajnu pozitivnu povezanost SZ-a i općeg zadovoljstva životom na uzorcima studenata i studentica (korelacije raspona od ,25 do ,29). Biss i Horne (2005) također pronalaze značajnu pozitivnu povezanost na uzorku homoseksualnih muškaraca (,45) i žena (,25). Povezanost SZ-a i razi-

ne općeg zadovoljstva životom pronađena je i na uzorku osoba zrele i starije dobi, a SZ je prepoznat i kao jedna od značajnih odrednica uspješnog starenja (Laumann i sur., 2006; Robinson i Molzahn, 2007; Woloski-Wruble, Oliel, Leefsma i Hochner-Celnikier, 2010). Dosadašnja istraživanja odnosa SZ i indikatora subjektivne dobrobiti većinom su bila korelacijskog tipa, pa je nemoguće zaključivati o uzročno-posljedičnom odnosu. Moguće je da nezadovoljstvo seksualnim funkcioniranjem utječe na psihološku dobrobit pojedinca, no jednako tako je za očekivati da snižena subjektivna dobrobit (u obliku simptoma depresivnosti, anksioznosti ili stresa) utječe na seksualno funkcioniranje kako pojedinca, tako i para.

2.2. Interpersonalne odrednice seksualnog zadovoljstva (mezosustav)

Romantična veza kontekst je u kojem se odvija značajna proporcija seksualnog ponašanja ljudi (Impett, Muise i Peragine, 2014). Seksualni odnosi jedan su od načina jačanja intimnosti u romantičnoj vezi, dok seksualna frustracija može ozbiljno narušiti strast i intimnost kao komponente ljubavi prema partneru (Shaver i Mikulincer, 2006). Seksualni odnosi se također mogu smatrati ponašanjem zadržavanja partnera u vezi i jednim od oblika samootkrivanja i međuzavisnosti partnera (Sprecher, 2006). Konačno, seksualni motivi ili strategije utječu na to kakve veze ljudi formiraju, kratkoročne ili dugoročne (Buss i Schmitt, 1993). U istraživanju koje su proveli Sedikides, Oliver i Campbell (1994) pokazalo se kako sudionici procjenjuju upravo SZ (uz pripadanje, intimnost i ljubav) jednom od najvažnijih koristi (u terminima teorije socijalne razmjene) romantičnih veza.

O povezanosti seksualnog funkcioniranja i zadovoljstva s karakteristikama romantične veze dovoljno govori činjenica da neki modeli SZ-a imaju jasno definiranu relacijsku kompo-

nentu. Zanimljivo, radi se o modelima ženskog funkcioniranja odnosno SZ-a, nastalima iz kliničke prakse. Tako Meston i Trapnell (2005) uvode distinkciju između osobne i relacijske komponente SZ-a, kao nužne za potpuno razumijevanje ženskog SZ-a. Relacijska komponenta, prema ovim autoricama, ima dvije face-te: seksualnu komunikaciju i kompatibilnost partnera (sličnost u stavovima, vjerovanjima i razini seksualne želje). Basson (2000) navodi kako je za razumijevanje ženskog seksualnog reagiranja, a samim tim i poteškoća i zadovoljstva, bitno razumjeti interpersonalni kontekst, s posebnim naglaskom na potrebu za povećanom intimnošću s partnerom kao prvu fazu ciklusa seksualne reakcije.

U svim prethodno spomenutim modelima, odnosno pristupima istraživanju SZ-a ono je promatrano unutar interpersonalnog konteksta u kojem se seksualni odnosi događaju. Za razliku od istraživanja odnosa osobnih varijabli i SZ-a, istraživanja prediktivnosti različitih varijabli interpersonalne razine za SZ bila su ciljem neusporedivo većeg broja istraživanja.

2.2.1 Karakteristike veze i SZ

Seksualna ekskluzivnost u vezi se, očekivano, pokazala bitnim prediktorima SZ-a (Barrientos i Paez, 2006; Waite i Joyner, 2001), pri čemu autori pretpostavljaju da su medijatori ovog odnosa drugi indikatori kvalitete veze (intimnost, predanost, povjerenje).

Barrientos i Paez (2006), Pedersen i Blekesaune (2003) te Waite i Joyner (2001) su dobili rezultate da i vrsta romantične veze igra ulogu u SZ, pa su ovim istraživanjima žene (ali ne i muškarci) u braku ili kohabitaciji zadovoljnije seksualnim životom od onih koje su u vezi. Waite i Joyner (2001) zaključuju da je kritični faktor povezan s razinom seksualnog zadovoljstva faktor psihološke predanosti vezi/partneru (uključujući i seksualnu ekskluzivnost), a ne vrsta veze

sama za sebe. Nadalje, rezultati brojnih istraživanja upućuju na opadanje razine SZ-a u funkciji trajanja braka/kohabitacije (Christopher i Sprecher, 2000; Liu, 2003; McNulty, Wenner i Fisher, 2016; Pedersen i Blekesaune, 2003) odnosno romantične veze (Sprecher, 2002; Tracy i Junginger, 2007). Međutim, Carpenter i sur. (2009) ne pronalaze značajne promjene u SZ-u s obzirom na trajanje veze. Schmiedeberg i Schröder (2016) u longitudinalnom istraživanju pronalaze kako SZ konstantno raste u prvoj godini veze, a nakon toga pokazuje pad, što je samo djelomično posredovano učestalošću seksualnih odnosa. Takav nelinearan odnos autorice interpretiraju kao rezultat dvaju efekata. Prvenstveno, do naglog rasta dolazi zbog efekta učenja, koje Liu (2003) opisuje kao ulaganje u seksualne vještine prilagođene specifičnom partneru. Drukčije rečeno, partneri uče preferencije jedan od drugoga i postaju vještiji u zadovoljenju drugog. Opadanje SZ-a različiti autori objašnjavaju iz različitih perspektiva. Baumeister i Bratslavsky (1999) opadanje SZ-a objašnjavaju time što u funkciji trajanja veze dolazi do opadanja seksualne želje kod žena, dok kod muškaraca ona ostaje ista. Zbog toga je razlika u seksualnoj želji najmanja u prvim fazama veze, a kasnije se povećava, što onda utječe na SZ. Liu (2003) pak taj pad objašnjava *efektom habituacije*; korisnost daljnjih čestih seksualnih odnosa opada s obzirom na akumulirano iskustvo seksualnih odnosa unutar para, što se reflektira i na zadovoljstvo. Sprecher i Cate (2004) opadanje povezuju s ulaskom u seksualnu rutinu ili čak dosadu. Međutim, Baumeister i Bratslavsky (1999) navode kako strast u vezi (od izrazitog značaja za SZ) raste u funkciji porasta intimnosti, tako da i intimnost i strast pokazuju tipičan uzorak u funkciji trajanja veze: intimnost brzo raste u početnom stadiju veze, no kasnije opada, što se onda reflektira na strast, a time i na SZ. Dakle, iako intimnost može biti visoka u kasnijim fazama

veze, strast je niska jer ne dolazi do *porasta* u intimnosti.

Kad je riječ o odnosu zadovoljstva vezom i SZ-a, rezultati istraživanja su poprilično konzistentni u smislu da će osoba visoko zadovoljna svojom romantičnom vezom vrlo vjerojatno izvijestiti i o visokom SZ-u. To vrijedi kako za heteroseksualne (Byers, 2005; Byers i MacNeil, 2006; Haavio-Mannila i Kontula, 1997; Kisler i Christopher, 2008; Lawrance i Byers, 1995; Sprecher, 2002; Šunjić i Penezić, 2014), tako i za homoseksualne veze (Henderson i sur., 2009; Holmberg, Blair i Phillips, 2010; Tracy i Junginger, 2007). SZ je snažno povezano i s različitim indikatorima kvalitete braka, kako kod tek vjenčanih parova (Henderson-King i Veroff, 1994; Hurlbert, Apt i Rabehl, 1993; McNulty i sur., 2016; Purnine i Carey, 1997; Stanik i Bryant, 2012), tako i kod onih koji su desetljećima u braku (Butzer i Campbell, 2008; DeLamater, Hyde i Fong, 2008; Yeh, Lorenz, Wickrama, Conger i Elder, 2006; Young, Denny, Young i Luquis, 2000). Te se korelacije kreću u rasponu od ,40 do čak ,70, što ovisi i o načinima mjerenja konstrukata. Međutim, povezanost SZ-a i zadovoljstva vezom i zadovoljstva brakom ima tendenciju opadanja u funkciji vremena (Byers, 1999; Pedersen i Blekesaune, 2003; Sprecher, 2002). Svega je nekoliko istraživanja provedeno s ciljem utvrđivanja kauzalne i temporalne povezanosti SZ-a i zadovoljstva vezom. Longitudinalnim istraživanjima provedenim na bračnim parovima, Yeh i suradnici (2006), te kasnije Fallis, Rehman, Woody i Purdon (2016), pokazali su kako je SZ prediktivno za kasnije zadovoljstvo brakom, odnosno kohabitirajućom vezom, dok zadovoljstvo brakom/vezom izmjereno u prvoj točki nije bilo povezano sa SZ-om mjerenim u sljedećoj točki mjerenja. No, ima i značajan broj istraživanja čiji rezultati impliciraju dvosmjerni utjecaj (Byers, 2005; McNulty i sur., 2016; Sprecher, 2002). Postoje značajni empirijski dokazi da je povezanost zadovoljstva vezom i SZ-a veća za muškarce u odnosu na žene (Butzer i Campbell,

2008; Hassebrauck i Fehr, 2002; Hender-son-King i Veroff, 1994; Fallis i sur., 2016; Sanchez-Fuentes i sur., 2016; Sprecher, 2002), što neki autori objašnjavaju time da muškarci stavljaju veći naglasak na seksualni aspekt veze pa im je i SZ važniji indikator kvalitete veze. U istraživanju Sedikidesa i sur. (1994) pokazalo se kako SZ, kao jedna od najvažnijih koristi (u terminima teorije socijalne razmjene) romantičnih veza, veću važnost ima za muškarce nego za žene, a slično su dobili i Hassebrauck i Fehr (2002).

O ključnoj ulozi SZ-a u vezi govore i brojni nalazi o povezanosti SZ-a sa stabilnošću romantičnih veza. U već spomenutom istraživanju Sprecher (2002) pokazalo se kako je SZ u prvoj točki mjerenja bilo veće kod onih parova koji su nakon šest mjeseci (druga točka mjerenja) još uvijek bili u vezi. Nisko SZ u tom se istraživanju pokazalo prediktivnim za prekid veze kod muškaraca, ali ne i kod žena. Također, istraživanjem provedenim na bračnim parovima utvrđeno je kako kvaliteta braka ima medijatorsku ulogu u odnosu SZ-a i stabilnosti braka (Yeh i sur., 2006). Waite i Joyner (2000), te Barrientos i Paez (2006), utvrdili su da i muškarci i žene koji očekuju da će njihova trenutačna veza potrajati (engl. *long-term relationship horizon*) izvješćuju o većem SZ-u, a ta je povezanost izraženija kod žena. Objašnjenje povezanosti stabilnosti veze i SZ-a autori obično traže u povezanosti SZ i općeg zadovoljstva vezom, koja onda utječe na predanost odnosno stabilnost veze.

2.2.2 Romantična ljubav prema partneru/ici i SZ

Seksualna ekspresivnost i (ne)zadovoljstvo povezani su, izravno ili neizravno, s drugim aspektima veze. U posljednje je vrijeme fokus značajnog broja istraživanja pomaknut prema romantičnoj ljubavi kao korelatu SZ. Romantična ljubav je raznoliko operacionalizirana u

ovim istraživanjima, no najčešće su korištene mjere nekih njezinih komponenti kao što su stilovi privrženosti i intimnost. U istraživanju Colsona i sur. (2006) 42,1% sudionika smatra seks i ljubav gotovo sinonimima. Nadalje, u jednom od istraživanja pokazalo se da su pozitivna ponašanja, kao što su partnerove odnosno partneričine izjave ljubavi, odobravanja i nježni fizički kontakt izvan konteksta seksualnih odnosa, pozitivno povezana sa SZ-om i muškaraca i žena (Schoenfeld, Loving, Pope, Huston i Štulhofer, 2017). Zanimljivo, to je posebno izraženo na uzorku muškaraca.

Kad je riječ o odnosu seksualnosti i stilova privrženosti, važno je spomenuti kako seksualna ekspresivnost (ili izbjegavanje iste) može biti u funkciji zadovoljenja ciljeva vezanih uz pojedini stil privrženosti (Birnbam, 2007). Istraživanja pokazuju da je SZ niže kod pojedinaca s anksioznim i izbjegavajućim stilom privrženosti, u odnosu na one sa sigurnim stilom (Barnes, Dodson, Wood, Thomas i Kimberly, 2017; Butzer i Campbell, 2008), odnosno kako su viši rezultati na dimenzijama anksioznosti i izbjegavanja povezani s nižim SZ-om (Péloquin, Brassard, Delisle i Bédard, 2013). Također, utvrđeno je i da SZ ima medijatorsku ulogu u odnosu anksiozne privrženosti partnera i razine bračnog zadovoljstva (Little, McNulty i Russell, 2010; Šuvak-Martinović i Čovčić, 2019) i u odnosu anksiozne privrženosti i zadovoljstva vezom (Birnbam, 2007; Šuvak-Martinović i Čovčić, 2019). S obzirom na rezultate koje su dobili Butzer i Campbell (2008), gdje je izbjegavajući stil privrženosti partnera negativno doprinosi SZ-a osobe, moguće je da i stil privrženosti partnera može nezavisno doprinijeti SZ-u pojedinca.

Rezultati brojnih istraživanja pokazuju da je viša razina SZ-a povezana s percepcijom veće intimnosti između partnera, i kod žena i kod muškaraca (npr. Haning i sur., 2007; Štulhofer i Buško, 2008). Također, porast ra-

zine intimnosti s partnerom pozitivno je, a opadanje razine intimnosti negativno, povezan s porastom SZ u funkciji vremena (Rubin i Campbell, 2012). Bez obzira na operacionalizaciju i način mjerenja, istraživanja pokazuju pozitivnu povezanost ljubavi prema partneru s razinom SZ-a. Sprecher (2002) je pokazala kako su ljubav prema partneru/ici i predanost vezi značajni prediktori SZ-a obaju članova para, a povezanosti tih komponenti veze ne smanjuje se u funkciji vremena trajanja veze (za razliku od povezanosti sa zadovoljstvom vezom). Također, promjene u SZ-u u funkciji vremena povezane su s promjenama u ljubavi i odanosti partneru. Zanimljivo, u istom istraživanju pokazalo se i da je povezanost SZ-a sa zadovoljstvom vezom, ljubavlju i odanošću veća kod muškaraca nego kod njihovih partnerica. U istraživanju koje su proveli Barrientos i Paez (2006) upravo je ljubav prema partneru/ici najbolje diskriminirala seksualno nezadovoljne i zadovoljne ispitanike. Hassebrauck i Fehr (2002) također pronalaze da seksualno zadovoljniji pojedinci izvješćuju o većoj ljubavi prema partneru/partnerici, a u njihovom istraživanju korelacija je iznosila ,55. Haavio-Mannila i Kontula (1997) su dobili rezultate da je recipročna ljubav izravno pozitivno povezana s razinom SZ-a muškaraca, dok je kod žena ta povezanost neizravna - medijator je u tom slučaju bila frekvencija seksualnih odnosa.

2.2.3 Seksualno samootkrivanje

Samootkrivanje o seksualnim aspektima veze odnosi se na izražavanje seksualnih očekivanja, potreba, preferencija i strahova. Komunikacija o seksualnim potrebama i preferencijama važna je za seksualnu prilagodbu partnera u dugoročnim romantičnim vezama. Cupach i Metts (1995) pronalaze korelacije od ,41 (za žene) i ,49 (za muškarce) između SZ i zadovoljstva komunikacijom o seksual-

nim ponašanjima i preferencijama kod osoba u romantičnoj vezi. Samootkrivanje se pokazalo pozitivnim prediktorom razine SZ-a u brojnim istraživanjima (npr. Barrientos i Paez, 2006; Byers, 2005; Byers i Demmons, 1999; MacNeil i Byers, 2005; Montesi, Faber, Gordon i Heimberg, 2010; Purnine i Carey, 1997; Rehman, Rellini i Fallis, 2011; Štulhofer i Buško, 2008). Koliko je seksualna komunikacija važna za SZ najbolje govori činjenica da su Meston i Trapnell (2005) u svom modelu ženskog SZ-a naveli seksualnu komunikaciju kao posebnu facetu unutar relacijske komponente SZ-a, a kao takva je neizostavna i u terapijskom tretmanu različitih seksualnih poremećaja (Purnine i Carey, 1997). Također, više nego komunikacija o drugim područjima, ona podrazumijeva *interpersonalni rizik*: ranjivost i izloženost neugodi i/ili odbijanju od strane partnera (Montesi i sur., 2010). Dakle, seksualno samootkrivanje je integralni dio intimnosti između partnera.

Objašnjenje povezanosti sa SZ-om može se potražiti u instrumentalnosti samootkrivanja – činjenici da će osobama spremnima na samootkrivanje o seksualnim željama i potrebama vjerojatnije te potrebe i biti zadovoljene od strane partnera (Meston i Trapnell, 2005). Kako je komunikacija o ovim potrebama možda i najintimniji oblik komunikacije, ona je ključna za razvoj intimnosti u romantičnim vezama (koja povećava zadovoljstvo vezom), što znači da ima i ekspresivnu funkciju (MacNeil i Byers, 2005). Purnine i Carey (1997) su, u jednom od svega nekolicine istraživanja SZ-a koje uključuje oba člana para, utvrdili kako su, primjerice, muževu razumijevanje seksualnih preferencija žene i stupanj slaganja tih preferencija najbolji prediktori i njegova i partneričina seksualnog zadovoljstva (objašnjavaju 52 odnosno 63% varijance SZ-a). Ženino razumijevanje muževih preferencija se u tom istraživanju nije pokazalo povezanim s razinom SZ-a muškaraca,

ali je povezano sa SZ-om žena. Rehman i sur. (2011) su na uzorku bračnih i kohabitirajućih parova također dobili povezanost samootkrivanja žena i SZ-a njihovih partnera, dok seksualno samootkrivanje muškaraca nije relevantno za SZ njihovih partnerica.

2.2.4. SZ i drugi aspekti seksualnih veza

Očekivano, najveći broj istraživanja SZ-a bio je s ciljem utvrđivanja povezanosti s različitim dijadnim aspektima seksualnog funkcioniranja. Kada je riječ o SZ-u, za pretpostaviti je da će ono što se događa u tipičnom seksualnom odnosu jednog para i *koliko često* izravno utjecati na SZ.

Seksualna želja bitna je odrednica seksualnosti u romantičnim vezama. U nekolicini se dosadašnjih istraživanja pokazalo kako je percipirana (Davies, Katz i Jackson, 1999) i stvarana diskrepancija u seksualnoj želji povezana e s nižim SZ-om (Davies i sur., 1999; Mark i Murray, 2012). Međutim, kako Mark i Murray (2012) zaključuju na temelju rezultata istraživanja upravo na parovima, diskrepancija u seksualnoj želji je relevantna za seksualno funkcioniranje samo kada je oba partnera vide kao problematičnu.

Veća raznolikost seksualnih aktivnosti također doprinosi većem SZ-u (npr. Ashdown, Hackathorn i Clark, 2011; Barrientos i Paez, 2006; Frederick, Lever, Gillespie i Garcia, 2017; Haavio-Mannila i Kontula, 1997; Young i sur., 2000).

Kada je riječ o učestalosti seksualnih aktivnosti, prvenstveno treba spomenuti da istraživanja pokazuju da su za SZ i muškaraca i žena u romantičnim vezama prediktivni seksualni odnosi s partnerom, a negativno prediktivna čestina masturbacije (Dosch, Rochat, Ghisletta, Favez i Van der Linden, 2016; Klapišlová, Brody, Krejčová, Husárová, i Binter, 2015; Pinney i sur., 1987; Štulhofer i sur., 2003; Young i sur., 2000).

Učestalost (dijadnih) seksualnih odnosa možemo smatrati indikatorom seksualne želje, no ona je ipak najčešće kompromis želja obaju partnera. Taj možda najčešće istraživan mogući prediktor SZ-a, nedvojbeno se pokazao ključnim za predikciju SZ (Barrientos i Paez, 2006; Frederick i sur., 2017; Hurlbert i sur., 1993; Laumann i sur., 2006; Liu, 2003; Renaud i sur., 1997; Smith i sur., 2011; Štulhofer i sur., 2003; Young, Luquis, Denny i Young, 1998; Young i sur., 2000). DeLamater, Hyde i Fong (2008) pronašli su da je frekvencija seksualnih odnosa najbolji prediktor razine SZ-a i kod rijetko ispitivane populacije - osoba u sedmom desetljeću života. Ipak, Christopher i Sprecher (2000) navode kako frekvencija seksualnih odnosa u funkciji dobi (i trajanja braka/veze) opada znatno brže nego razina SZ-a, pa je moguće da se odnos kvantitete i kvalitete seksualnog života para mijenja u funkciji vremena. Daka-ko, i ostala afektivno obojana ponašanja kao što su ljubljenje, grljenje i milovanje značajno doprinose SZ-u (Fisher i sur., 2015; Renaud i sur., 1997). U istraživanju Heimana i sur. (2011), ta su ponašanja, suprotno spolnim stereotipima, bila više povezana sa SZ-om na uzorku muškaraca nego žena.

U značajnom se broju istraživanja relevantnima za SZ pokazala učestalost seksualnih odnosa koji su rezultirali orgazmom (u nekom specifičnom prethodnom vremenskom razdoblju). Zaista, čestina orgazama ima značajnu ulogu u predikciji zadovoljstva seksualnom vezom i kod muškaraca i kod žena (Barrientos i Paez, 2006; Haning i sur., 2007; Henderson i sur., 2009; Hurlbert i sur., 1993; Waite i Joyner, 2001; Young i sur., 1998). Povezanost konzistentnost i orgazama s općom razinom SZ-a višestruko je dokazana. Iako posebno relevantna za žene, dokazana je i na uzorku žena (Carpenter i sur., 2009; Frederick i sur., 2017; Haning i sur., 2007; Haavio-Mannila i Kontula, 1997) i muška-

raca (npr. Frederick i sur., 2017; Henderson i sur., 2009; Hurlbert i sur., 1993). Štoviše, u istraživanju Younga i sur. (2000), od niza varijabli kao što su npr. frekvencija seksualnih odnosa, opće zadovoljstvo brakom ili zadovoljstvo neseksualnim aspektima veze, upravo se konzistentnost orgazama pokazala kao najbolji prediktor razine SZ-a. U istraživanju Fredericka i sur. (2017) i Klapilove i sur. (2015) pokazalo se kako je i konzistentnost orgazama partnera odnosno partnerice značajna za SZ pojedinca.

Iako nije bilo često razmatrano kao odrednica SZ-a pojedinca, SZ partnera odnosno partnerice zaslužuje posebnu pažnju. U studiji Pascoala i sur. (2014) najčešći odgovor na pitanje *što je za vas seksualno zadovoljstvo* bio je *obostrano uživanje*. Yucel i Gassanov (2010) na uzorku bračnih parova pronalaze povezanost procjena zadovoljstvom seksualnim aspektom veze od ,44. Pascoal i sur. (2018), također na uzorku bračnih parova, pronalaze korelaciju od ,53 između procjena SZ-a supružnika. Zanimljivo, McNulty i sur. (2016) su u longitudinalnoj studiji (provedenoj na bračnim parovima) također pokazali kako je SZ partnerice u jednoj vremenskoj točki prediktivno za promjene u SZ-u njezina supruga u sljedećem mjeranju, dok obrnut odnos nije dokazan. Štulhofer i sur. (2003) na uzorku žena pronalaze kako je SZ partnera najbolji pojedinačni prediktor (mjerene su još i učestalost seksualnih odnosa, učestalost orgazama, neki aspekti kvalitete veze, zadovoljstvo izgledom tijela te seksualna viktimizacija) SZ-a ispitanog uzorka žena. Štulhofer i sur. (2004) također su dobili rezultate da je od ispitivanih varijabli (a neke od njih su bile i, u ovom kontekstu važne, intimna komunikacija i zadovoljstvo učestalošću odnosa) zadovoljstvo partnera/ice najznačajniji prediktor SZ-a kod oba spola (korelacija je iznosila oko ,55). Istraživanja doprino-

sa SZ-a partnera zadovoljstvu pojedinca, u skladu s trendom fokusa na dijadu, a ne na pojedinca, relativno su novija. Rezultati tih istraživanja jasno upućuju na to da bi se ignoriranjem zadovoljstva partnera u mogućnosti predikcije izgubilo SZ pojedinca.

3. Odrednice SZ-a koje pripadaju egzosustavu i makrosustavu

U odnosu na odrednice mikrosustava, a posebno mezosustava, odrednice SZ-a koje prema ranije spomenutim modelima (Henderson i sur., 2009; Sánchez-Fuentes i sur., 2014) spadaju u egzosustav i makrosustav izazvale su puno manji interes istraživača.

Kod egzosustava su do sada razmatrane socijalna potpora, trudnoća i roditeljstvo, (seksualna) viktimizacija u djetinjstvu te rana obiteljska dinamika. Henderson i sur. (2009) pronalaze socijalnu potporu neizravno povezanom sa SZ-om na uzorku homoseksualnih i biseksualnih žena, a Sánchez-Fuentes i sur. (2016) na uzorku muškaraca i žena iz opće populacije, no radi se o dosta niskim korelacijama. Nadalje, neka istraživanja upućuju na opadanje SZ-a kod trudnica (Bogren, 1991; Nakić Radoš, Soljačić Vraneš i Šunjić, 2014), kao i njihovih partnera (Nakić Radoš, Soljačić Vraneš i Šunjić, 2015), u odnosu na razdoblje prije trudnoće. Također, Ahlborg, Dahlöf i Hallberg (2005) zaključuju da je tranzicija u roditeljstvo povezana sa smanjenjem SZ-a. U istraživanju koje su proveli Sánchez-Fuentes i sur. (2016), dob najmlađeg djeteta ipak nije bila povezana sa SZ-om para. Tranzicija u roditeljstvo sa sobom nosi različite izazove, uz moguću promjenu na planu seksualne želje (barem kod novih majki), ali i realizacije iste, što se onda reflektira na SZ-u.

Rellini, Vujanovic, Gilbert i Zvolensky (2012) su utvrdili kako psihičko, fizičko i seksualno zlostavljanje u djetinjstvu mogu nezavisno predvidjeti razvoj seksualnih *self-shema*, a dokazano su negativno povezani sa SZ-om. Seehuus, Clifton i Rellini (2015) su pokazali kako kvaliteta obiteljske interakcije (odnosi se na obitelj porijekla), konkretnije obiteljska kohezivnost, ekspresija emocija i konflikti unutar obitelji, ima neovisan doprinos u predikciji seksualnog funkcioniranja i zadovoljstva, i to povrh utjecaja eventualnog seksualnog zlostavljanja. I u tom slučaju su seksualne *self-scheme*, ali kvaliteta veze, bile medijator odnosa. Obiteljske interakcije u djetinjstvu, prema tim autorima, utječu na našu kognitivnu reprezentaciju pojma o sebi, koja pak oblikuje našu interpretaciju okoline i reakcije na istu, što se reflektira i u seksualnom funkcioniranju.

U makrosustavu se razmatraju kulturalno raširena očekivanja, najčešće oblikovana putem religijske i ideološke pripadnosti. Higgins, Trussell, Moore i Davidson (2010) su tako dobili rezultate da je religioznost sudionika (bijeli muškarci i žene) povezana s vjerojatnošću nižeg SZ-a. Sánchez-Fuentes i sur. (2016) također pronalaze prakticanje religije negativno povezanim sa SZ i muškaraca i žena, a medijator tog odnosa je bila razina erotofilije. U istraživanju istih autora politička ideologija (na kontinuumu liberalizam-konzervativizam) je također bila značajna odrednica SZ-a, gdje je erotofilija opet imala medijatorsku ulogu.

Konačno, jedno zanimljivo kroskulturalno istraživanje pokazalo je da su u europskim državama, odnosno kulturama koje (u pravilu) promoviraju rodnu jednakost (za razliku od euro-azijskih, afričkih pod utjecajem islama te istočno-azijskih kultura), male razlike u SZ-u muškaraca i žena (Laumann i sur., 2006). Apsolutna razina SZ-a (kod oba spola) također varira kros-kulturalno, a najveća je opet u zapadnim kulturama.

4. Zaključno o dosadašnjim istraživanjima seksualnog zadovoljstva

Mjerenje seksualnog zadovoljstva

Raspon instrumenata kojima se mjerilo SZ poprilično je širok, od onih potpuno neadekvatnih do relativno novijih mjera s jasnim teorijskim utemeljenjem, zadovoljavajućim metrijskim karakteristikama i širokom primjenjivošću. Dobar primjer mjere SZ-a koja ima upitnu valjanost jest korištenje zadovoljstva učestalošću odnosa (Mulhall i sur. 2008) ili diskrepancije između željene i stvarne čestine orgazama (Henderson-King i Veroff, 1994) kao indikatora SZ-a. Nadalje, u prethodno citiranim istraživanjima autori upotrebljavaju mjere SZ-a odnosno samoizvještaje u rasponu od jedne preko nekoliko čestica, pa sve do standardiziranih upitnika. Međutim, čak i u nekim recentnijim istraživanjima, autori (npr. Schmiedeberg i Schröder, 2016; Frederick i sur., 2017) SZ zahvaćaju tek jednom česticom. Značajan broj autora razlikuje dvije dimenzije seksualnog zadovoljstva primarnom seksualnom vezom - tjelesnu i emocionalnu (Barrientos i Paez, 2006; Carpenter i sur., 2009; Haavio-Mannila i Kontula, 1997; Liu, 2003; Waite i Joyner, 2001), što se ogledalo i u mjerenju konstrukta - najčešće se radilo o dvije čestice za procjenu tjelesnog i emocionalnog SZ. Druga često korištena dihotomna klasifikacija uključuje osobno iskustvo zadovoljstva tijekom seksualnih odnosa i zadovoljstvo partnerom (npr. Pinney i sur., 1987; Štulhofer i Buško, 2008). Nekima od često korištenih instrumenata se naglašava spolna specifičnost SZ-a, pa su tako, primjerice, Meston i Trapnell (2005) konstruirali *Sexual Satisfaction Scale for Women (SSS-W)*, Rosen i sur. (2000) konstruiraju *The Female Sexual Function Index (FSFI)*, a Pinney i sur. (1987) *Pinney Sexual Satisfaction Inventory*.

Nadalje, dio autora koji se bavio tim područjem SZ-a djelomično ga ili potpuno konceptualizira i kao odsutnost seksualnih poteškoća, pa u skladu s tim nastaju upitnici za mjerenje SZ-a koji zapravo mjere prvenstveno prisutnost seksualnih disfunkcija ili poremećaja seksualnog funkcioniranja (npr. Meston i Trapnell, 2005). Primjerice, Hudsonov *Indeks seksualnog zadovoljstva* (Hudson, Harrison, Crosscup, 1981) jedna je od često korištenih mjera SZ-a koje obuhvaćaju i procjenu partnerovih osjećaja, stavova i preferencija. Međutim, sami autori navode kako se radi o skali za mjerenje izraženosti problema seksualnog funkcioniranja parova. Značajan metodološki napredak bila je konstrukcija adekvatnih mjera SZ-a. Jedan zanimljiv instrument za mjerenje SZ-a razvijen u sklopu *Interpersonalnog razmjenskog modela seksualnog zadovoljstva* je *Globalna mjera seksualnog zadovoljstva* (GMSEX; Lawrence i Byers, 1995). Taj instrument nudi pet bipolarnih skala za procjenu seksualnog zadovoljstva: dobro vs. loše, ugodno vs. neugodno, pozitivno vs. negativno, zadovoljavajuće vs. nezadovoljavajuće te vrijedno vs. bezvrijedno. Ipak, pregledom literature izveden je zaključak kako je *Nova skala seksualnog zadovoljstva* (Štulhofer i Buško, 2008) zasigurno jedan od najadekvatnijih, a ujedno i ekonomičan instrument za mjerenje razine SZ-a. Odlikuje ju visok koeficijent unutarnje konzistencije i povezanost s mjerama relevantnih konstrukata. Koeficijent stabilnosti u inicijalnoj je primjerna bio nešto niži od optimalnog, što je bilo i očekivano s obzirom na to da se uzorak sastojao od studenata skromnog seksualnog iskustva. Skala mjeri zadovoljstvo seksualnim aktivnostima, seksualnom razmjenom, seksualnim osjetima, usredotočenošću i emocionalnom bliskošću tijekom seksualnih odnosa, te je primjenjiva i na muškarcima i na ženama. Također, jedna je od rijetkih skala koje imaju čvrstu teorijsku podlogu (Sánchez-Fuentes i sur., 2014).

Integracija odrednica u kontekstu teorijskih modela SZ-a

Znanje o tome koje sve odrednice mogu imati ulogu u objašnjenju SZ-a i o njihovoj relativnoj važnosti u predikciji istog, svakako može biti korisno u planiranju efikasnijeg tretmana poteškoća u seksualnom funkcioniranju parova i povećanju SZ-a.

Dosadašnjim istraživanjima provjeravan je odnos SZ-a i zaista širokog raspona relevantnih korelata. Međutim, tek Carpenter i sur. (2009) sistematiziraju ove odrednice SZ-a u kategorije osobnih, interpersonalnih i kulturoloških, a Henderson i sur. (2009) povlače paralelu s Bronfenbrennerovom teorijom ekoloških sustava, te tako nastaju prvi teorijski modeli seksualnog zadovoljstva. Ono što nedostaje jest sustavan pristup kojim bi se, integriranjem do sada potvrđenih odrednica SZ-a, odgovorilo na pitanje koje od ovih odrednica najviše doprinose predikciji SZ-a osobe. Henderson i sur. (2009) naglašavaju da postoje odrednice koje su izravno i neizravno povezane sa SZ-om, no ono što nedostaje u dosadašnjim istraživanjima jest upravo provjera neizravnih povezanosti, odnosno potencijalnih medijatorskih uloga nekih od ovih odrednica. Izuzetak je istraživanje koje su proveli Sanchez-Fuentes i sur. (2016), kao vjerojatno najopsežnije istraživanje utemeljeno na ranije spomenutom ekološkom modelu. Ti su autori u okviru mikrosustava razmatrali seksualne stavove (erotofiliju) i simptome depresije, iz mezosustava su uključili zadovoljstvo vezom, seksualno funkcioniranje i seksualnu ekspresivnost, iz egzosustava razmatrani su socijalna potpora, dob najmlađeg djeteta i socio-ekonomski status, dok su odrednice makrosustava bile prakticiranje religije i politička ideologija. Na uzorku žena, SZ je bilo izravno pozitivno povezano sa zadovoljstvom vezom, seksualnim funkcioniranjem, seksualnom asertivnošću i erotofilijom (negativna povezanost).

Politička ideologija, prakticanje religije i socijalna potpora bili su neizravno povezani sa SZ, medijator su bile erotofilija (kod religije i političke ideologije) odnosno seksualno funkcioniranje (kod socijalne potpore). Kod muškaraca je SZ bilo izravno povezano sa zadovoljstvom vezom i seksualnim funkcioniranjem. Neizravno su sa SZ-om bile povezane politička ideologija, prakticanje religije (medijator je bila erotofilija), socijalna potpora, godišnji prihodi (medijator je bilo zadovoljstvo vezom), seksualna asertivnost i erotofilija (medijator je bilo seksualno funkcioniranje). Dob najmlađeg djeteta nije bila povezana sa SZ-om ni na uzorku žena ni na uzorku muškaraca. Isto vrijedi i za simptome depresije, što je izuzetak uzevši u obzir dotadašnja istraživanja odnosa mentalnog zdravlja i SZ. Iako opsežno, ni ovo istraživanje nije uključivalo osobine ličnosti, druge relevantne stavove o seksualnosti niti druge indikatore seksualne dobrobiti. Međutim, rezultati su u potpunosti podržali ekološki model seksualnog zadovoljstva.

Važnost dijadne prirode seksualnih veza u predikciji SZ-a

Kad je riječ o uzorcima na kojima su provedena dosadašnja istraživanja, prvenstveno je teško ne zamijetiti veću tendenciju ispitivanja SZ-a žena, što implicira da je zadovoljstvo muškaraca nešto što se samo po sebi podrazumijeva. Objašnjenje vjerojatno leži u činjenici kako je ženska seksualnost podložnija utjecajima sociokulturalnog konteksta (Ainsworth i Baumeister, 2012; Bancroft, 2002; Baumeister i Twenge, 2002), a tradicionalni modeli seksualnog odgovora, kao što je onaj Mastera i Johnsonove (Masters, Johnson i Kolodny, 2006) jednostavno nisu dostatni za razumijevanje seksualnog funkcioniranja žena (Basson, 2000).

Iako je neki oblik romantične veze najčešći kontekst seksualnih aktivnosti, samo mala

proporcija zaista velikog broja istraživanja seksualnog zadovoljstva u fokusu ima parove (bilo heteroseksualne ili homoseksualne). Heiman i sur. (2011) to pripisuju tradicionalnom fokusu na pojedinca u psihološkim istraživanjima, ali troškovima i složenosti prikupljanja podataka od obaju članova para. Pascoal i sur. (2018) navode kako je *međuzavisnost* partnera značajna karakteristika svih bliskih veza, pa tako i onih romantičnih. Ti autori prepoznaju utjecaj hipoteze o dijadnim utjecajima odnosno međuzavisnosti i u neolicini teoriji seksualne dobrobiti, konkretno u već spomenutima *modelu interpersonalne razmjene seksualnog zadovoljstva* (Lawrance i Byers, 1995), *cirkularnom modelu ženskog seksualnog odgovora* (Basson, 2001) te *dovoljno dobar seks* modelu (Metz i McCarthy, 2007). U prvom modelu, razina SZ-a rezultat je, između ostalog, i percipirane dijadne jednakosti u razini dobitaka i ulaganja. Prema drugom modelu (žensko) seksualno reagiranje je fundamentalno dijadne prirode, temelji se upravo na intimnosti, gdje je potreba za intimnošću među partnerima promatrana kao i prethodnica seksualne želje i ishod seksualnih odnosa, a seksualni odgovor ovisi i o percepciji seksualne stimulacije od strane partnera (Basson, 2001). U okviru *dovoljno dobar seks* modela, Metz i McCarthy (2007) seksualne odnose promatraju u kontekstu romantične veze, sve ključne dimenzije SZ-a odnose se na oba partnera, a par nazivaju "intimnim timom". Važnost međuutjecaja ima zasluženo mjesto u tretmanu seksualnih disfunkcija i većina terapeuta je složna u stavu da je pristup seksualnim poteškoćama koji ignorira ljubav i intimnost među partnerima mehaničistički i neučinkovit, a tretman seksualnih poteškoća fokusiran je na parove, a ne na pojedince (Masters, Johnson i Kolodny, 2006). Konačno, važnost usmjeravanja na oba člana para prepoznata je i pri konstrukciji nekih od suvremenih mjera SZ-a. Primjerice, Štulhofer

i Buško (2008) u svojoj *Novoj skali seksualnog zadovoljstva* imaju subskalu *usmjerenosti na partnera* odnosno procjenu partnerova uživanja i prepuštanja. Byers i MacNeil (2006) navode kako se istraživanjem na razini pojedinca umjesto para gubi na mogućnosti predikcije SZ-a.

Kako su to uradili i Pascoal i sur. (2018), pregledom dosadašnjih istraživanja može se zaključiti da, iako je ranije spomenuta međuzavisnost ključna odrednica intimnih veza, a SZ je moguće razumjeti jedino iz perspektive obaju partnera, postoji značajan nedostatak istraživanja SZ-a u kojima je upravo dijada jedinica analize.

S obzirom na ključnu ulogu SZ-a u romantičnim vezama, njegovu neospornu povezanost sa subjektivnom dobrobiti, ali i metodološke nedostatke velikog broja dosadašnjih istraživanja, daljine istraživanje odrednica SZ-a (i njihovih interakcija) legitiman je istraživački cilj.

LITERATURA

- Ah Song, J., Bergen, M. B. i Schumm, W. R. (1995). Sexual Satisfaction Among Korean-American Couples in the Midwestern United States. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 21(3), 147-158. <https://doi.org/10.1080/00926239508404395>
- Ahlborg, T., Dahlöf, L. G. i Hallberg, L. R. M. (2005). Quality of the intimate and sexual relationship in first-time parents six months after delivery. *Journal of Sex Research*, 42(2), 167-174. <https://doi.org/10.1080/00224490509552270>
- Ainsworth, S. E. i Baumeister, R. F. (2012). Changes In Sexuality: How Sexuality Changes Across Time, Across Relationships, and Across Socio-cultural Contexts. *Clinical Neuropsychiatry*, 9(1), 32-38.
- Američka psihijatrijska udruga (2014). *DSM-5 Dijagnostički i statistički priručnik za duševne poremećaje*. Jastebarsko: Naklada Slap.
- Ashdown, B. K., Hackathorn, J. i Clark, E. M. (2011). In and out of the bedroom: sexual satisfaction in the marital relationship. *Journal of Integrated Social Sciences*, 2(1), 40-57.
- Baldwin, D. S. (2001). Depression and sexual dysfunction. *British Medical Bulletin*, 57, 81-99. <https://doi.org/10.1093/bmb/57.1.81>
- Bancroft, J. (2002). Biological factors in human sexuality. *Journal of Sex Research*, 39(1), 15-21. <https://doi.org/10.1080/00224490209552114>
- Barnes, A., Dodson, M., Wood, B., Thomas, H. i Kimberly, C. (2017). The Effect of Attachment Styles on Positive Communication and Sexual Satisfaction in Relationships. *Journal of Positive Sexuality*, 3(2), 27-31.
- Barrientos, J. E. i Paez, D. (2006). Psychosocial Variables of Sexual Satisfaction in Chile. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 32, 351-368. <https://doi.org/10.1080/00926230600834695>
- Basson, R. (2000). The Female Sexual Response: A Different Model. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 26, 51-65. <https://doi.org/10.1080/009262300278641>
- Baumeister R. F. i Twenge J. M. (2002). Cultural suppression of female sexuality. *Review of General Psychology* 6(2), 166-203. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.6.2.166>
- Baumeister, R. F. i Bratslavsky, E. (1999). Passion, intimacy, and time: Passionate love as a function of change in intimacy. *Personality and Social Psychology Review*, 3, 49-67. https://doi.org/10.1207/s15327957pspr0301_3
- Birnbaum, G. E. (2007). Attachment orientations, sexual functioning, and relationship satisfaction in a community sample of women. *Journal of Social and Personal Relationships*, 24(1), 21-35. <https://doi.org/10.1177/0265407507072576>
- Birnbaum, G. E. i Finkel, E. J. (2015). The magnetism that holds us together: Sexuality and relationship maintenance across relationship development. *Current Opinion in Psychology*, 1, 29-33. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2014.11.009>
- Birnbaum, G. E. i Gillath, O. (2006). Measuring subgoals of the sexual behavioral system: What is sex good for? *Journal of Social and Personal Relationships*, 23(5), 675-701. <https://doi.org/10.1177/0265407506065992>
- Biss, W. J. i Horne, S. G. (2005). Sexual satisfaction as more than a gendered concept: the roles of

- psychological well-being and sexual orientation. *Journal of Constructivist Psychology*, 18, 25-38. <https://doi.org/10.1080/10720530590523044>
- Bodenmann, G., Atkins, D. C., Schär, M. i Poffet, V. (2010). The association between daily stress and sexual activity. *Journal of Family Psychology*, 24(3), 271. <https://doi.org/10.1037/a0019365>
- Bodenmann, G., Ledermann, T. i Bradbury, T. N. (2007). Stress, sex, and satisfaction in marriage. *Personal Relationships*, 14(4), 551-569. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.2007.00171.x>
- Bogren, L. (1991). Changes in sexuality in women and men during pregnancy. *Archives of Sexual Behavior*, 20(1), 35-45. <https://doi.org/10.1007/BF01543006>
- Botwin, M. D., Buss, D. M. i Shackelford, T. K. (1997). Personality and mate preferences: Five factor in mate selection and marital satisfaction. *Journal of Personality*, 65 (1), 107-136. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.1997.tb00531.x>
- Brassard, A., Dupuy, E., Bergeron, S. i Shaver, P. R. (2015). Attachment insecurities and women's sexual function and satisfaction: The mediating roles of sexual self-esteem, sexual anxiety, and sexual assertiveness. *The Journal of Sex Research*, 52(1), 110-119. <https://doi.org/10.1080/00224499.2013.838744>
- Burleson, M. H., Trevathan, W. R. i Todd, M. (2007). In the mood for love or vice versa? Exploring the relations among sexual activity, physical affection, affect, and stress in the daily lives of mid-aged women. *Archives of Sexual Behavior*, 36(3), 357-368. <https://doi.org/10.1007/s10508-006-9071-1>
- Buss, D. M. i Schmitt, D. (1993). Sexual Strategies Theory: An Evolutionary Perspective on Human Mating. *Psychological Review*, 100, 204-232. <https://doi.org/10.1037/0033-295X.100.2.204>
- Butzer, B. i Campbell, L. (2008). Adult attachment, sexual satisfaction, and relationship satisfaction: A study of married couples. *Personal Relationships*, 15, 141-154. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.2007.00189.x>
- Byers, E. S. (1999). The Interpersonal Exchange Model of Sexual Satisfaction: Implications for Sex Therapy with Couples. *Canadian Journal of Counselling*, 32(2), 95-111.
- Byers, E. S. (2005). Relationship satisfaction and sexual satisfaction: a longitudinal study of individuals in long-term relationships. *Journal of Sex Research*, 42, 113-118. <https://doi.org/10.1080/00224490509552264>
- Byers, E. S. i MacNeil, S. (2006). Further Validation of the Interpersonal Exchange Model of Sexual Satisfaction. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 32, 53-69. <https://doi.org/10.1080/00926230500232917>
- Byers, E. S., Demmons, S. i Lawrance, K. (1998). Sexual satisfaction within dating relationship: A test of interpersonal exchange model of sexual satisfaction. *Journal of Social and Personal Relationships*, 15, 257-267. <https://doi.org/10.1177/0265407598152008>
- Carpenter, L. M., Nathanson, C. A. i Kim, Y. J. (2009). Physical women, emotional men: gender and sexual satisfaction in midlife. *Archives of Sexual Behavior*, 38, 87-107. <https://doi.org/10.1007/s10508-007-9215-y>
- Christopher, F. S. i Sprecher, S. (2000). Sexuality in marriage, dating, and other relationships: A decade review. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 999-1017. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.00999.x>
- Clayton, A. H. (2007). Epidemiology and neurobiology of female sexual dysfunction. *The Journal of Sexual Medicine*, 4(4), 260-268. <https://doi.org/10.1111/j.1743-6109.2007.00609.x>
- Colson, M. H., Lemaire, A., Pinton, P., Hamidi, K. i Klein, P. (2006). Sexual behaviors and mental perception, satisfaction and expectations of sex life in men and women in France. *The Journal of Sexual Medicine*, 3, 121-131. <https://doi.org/10.1111/j.1743-6109.2005.00166.x>
- Cupach, W. R. i Metts, S. (1995). The role of sexual attitude similarity in romantic heterosexual relationships. *Personal Relationships*, 2, 287-300. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.1995.tb00093.x>
- Cyranowski, J. M., Frank, E., Cherry, C., Houch, P. i Kupfer, D. J. (2003). Prospective assessment of sexual function in women treated for recurrent major depression. *Journal of Psychiatric Research*, 38, 267-273. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2003.08.003>
- Davies, S., Katz, J. i Jackson, J. L. (1999). Sexual Desire Discrepancies: Effects on Sexual and Relationship Satisfaction in Het-

- erosexual Dating Couples. *Archives of Sexual Behavior*, 28(6), 553-567. <https://doi.org/10.1023/A:1018721417683>
- Davison, S. L., Bell, R. J., LaChina, M., Holden, S. L. i Davis, S. R. (2009). The Relationship between Self-Reported Sexual Satisfaction and General Well-Being in Women. *The Journal of Sexual Medicine*, 6, 2690-2697. <https://doi.org/10.1111/j.1743-6109.2009.01406.x>
- DeLamater, J. i Hyde, J. S. (2004). Conceptual and Theoretical Issues in Studying Sexuality in Close Relationships U J. H. Harvey, A. Wenzel i S. Sprecher (Ur.), *Handbook of sexuality in close relationships* (31-56). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- DeLamater, J., Hyde, J. S. i Fong, M. C. (2008). Sexual satisfaction in the seventh decade of life. *Journal of sex & Marital therapy*, 34(5), 439-454. <https://doi.org/10.1080/00926230802156251>
- Dosch, A., Belayachi, S. i Van der Linden, M. (2016). Implicit and explicit sexual attitudes: how are they related to sexual desire and sexual satisfaction in men and women? *The Journal of Sex Research*, 53(2), 251-264. <https://doi.org/10.1080/00224499.2014.1003361>
- Dosch, A., Rochat, L., Ghisletta, P., Favez, N. i Van der Linden, M. (2016). Psychological factors involved in sexual desire, sexual activity, and sexual satisfaction: a multi-factorial perspective. *Archives of sexual behavior*, 45(8), 2029-2045. <https://doi.org/10.1007/s10508-014-0467-z>
- Dundon, C. M. i Rellini, A. H. (2010). More than sexual function: Predictors of sexual satisfaction in a sample of women age 40-70. *The Journal of Sexual Medicine*, 7, 896-904. <https://doi.org/10.1111/j.1743-6109.2009.01557.x>
- Dunn, K. M., Croft, P. R. i Hackett, G. I. (2000). Satisfaction in the Sex Life of a General Population Sample. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 26, 141-151. <https://doi.org/10.1080/009262300278542>
- Eysenck, H. J. (1971). Personality and Sexual Adjustment. *British Journal of Psychiatry*, 118, 593-608. <https://doi.org/10.1192/bjp.118.547.593>
- Fallis, E. E., Rehman, U. S., Woody, E. Z. i Purdon, C. (2016). The longitudinal association of relationship satisfaction and sexual satisfaction in long-term relationships. *Journal of Family Psychology*, 30(7), 822-832. <https://doi.org/10.1037/fam0000205>
- Farley, F. H. i Davis, S. A. (1980). Personality and Sexual Satisfaction in Marriage. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 6(1), 56-62. <https://doi.org/10.1080/00926238008404246>
- Fisher, T. D. i McNulty, J. K. (2008). Neuroticism and marital satisfaction: The mediating role played by the sexual relationship. *Journal of Family Psychology*, 22(1), 112-122. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.22.1.112>
- Fisher, W. A., Byrne, D., White, L. A., i Kelley, K. (1988). Erotophobia-erotophilia as a dimension of personality. *Journal of Sex Research*, 25(1), 123-151. <https://doi.org/10.1080/00224498809551448>
- Fisher, W. A., Donahue, K. L., Long, J. S., Heiman, J. R., Rosen, R. C. i Sand, M. S. (2015). Individual and partner correlates of sexual satisfaction and relationship happiness in midlife couples: dyadic analysis of the international survey of relationships. *Archives of Sexual Behavior*, 44(6), 1609-1620. <https://doi.org/10.1007/s10508-014-0426-8>
- Flynn, K. E., Lin, L., Bruner, D. W., Cyranowski, J. M., Hahn, E. A., Jeffery, D. D., Barsky Reese, J., Reeve, B.B., Shelby, R.A i Weinfurt, K. P. (2016). Sexual satisfaction and the importance of sexual health to quality of life throughout the life course of US adults. *The Journal of Sexual Medicine*, 13(11), 1642-1650. <https://doi.org/10.1016/j.jsxm.2016.08.011>
- Fourcroy, J. L. (2006). Customs, Culture, and Tradition - What Role Do They Play in Woman's Sexuality? *The Journal of Sexual Medicine*, 3, 954-959. <https://doi.org/10.1111/j.1743-6109.2006.00322.x>
- Frederick, D. A., Lever, J., Gillespie, B. J. i Garcia, J. R. (2017). What keeps passion alive? Sexual satisfaction is associated with sexual communication, mood setting, sexual variety, oral sex, orgasm, and sex frequency in a national US study. *The Journal of Sex Research*, 54(2), 186-201. <https://doi.org/10.1080/00224499.2015.1137854>
- Frohlich, P. i Meston, C. (2002). Sexual functioning and self-reported depressive symptoms among college women. *The Journal of Sex Research*, 39(4), 321-325. <https://doi.org/10.1080/00224490209552156>

- Garvin, N. i Nichols-Blount, C. (2010). *Dating and Sexual Satisfaction: The Roles of Demographics, Self-perceptions and Sexual Attitudes*. Prezentirano na 2010 Undergraduate Research and Scholarship Conference, Boise, Idaho. Preuzeto s: http://scholarworks.boisestate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1004&context=sspa_10
- Haavio-Mannila, E. i Kontula, O. (1997). Correlates of increased sexual satisfaction. *Archives of Sexual Behavior*, 26, 399-419. <https://doi.org/10.1023/A:1024591318836>
- Habke, A. M., Hewitt, P. L. i Flett, G. L. (1999). Perfectionism and Sexual Satisfaction in Intimate Relationships. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 21(4), 307-322. <https://doi.org/10.1023/A:1022168715349>
- Haning, V. R., O'Keefe, S. L., Randall, E. J., Kommor, M. J. Baker, E. i Wilson, R. (2007). Intimacy, Orgasm Likelihood, and Conflict Predict Sexual Satisfaction in Heterosexual Male and Female Respondents. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 33, 93-113. <https://doi.org/10.1080/00926230601098449>
- Hassebrauck, M. i Fehr, B. (2002). Dimensions of relationship quality. *Personal Relationships*, 9, 253-270. <https://doi.org/10.1111/1475-6811.00017>
- Heaven, P. C. L., Crocker, D., Edwards, B., Preston, N., Ward, R. i Woodbridge, N. (2003). Personality and sex. *Personality and Individual Differences*, 35, 411-419. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(02\)00203-9](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(02)00203-9)
- Heaven, P. C. L., Fitzpatrick, J., Craig, F. L., Kelly, P. i Sebar, G. (2000). Five personality factors and sex: preliminary findings. *Personality and Individual Differences*, 28, 1133-1141. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(99\)00163-4](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(99)00163-4)
- Heiman, J. R. (2002). Sexual dysfunction: Overview of prevalence, etiological factors, and treatments. *Journal of Sex Research*, 39, 73-79. <https://doi.org/10.1080/00224490209552124>
- Heiman, J. R., Long, J. S., Smith, S. N., Fisher, W. A. i Rosen, R. C. (2011). Sexual Satisfaction and Relationship Happiness in Midlife and Older Couples in Five Countries. *Archives of Sexual Behavior*, 40, 741-753. <https://doi.org/10.1007/s10508-010-9703-3>
- Henderson, A. W., Lehavot, K. i Simoni, J. M. (2009). Ecological models of sexual satisfaction among lesbian/bisexual and heterosexual women. *Archives of Sexual Behavior*, 38, 50-65. <https://doi.org/10.1007/s10508-008-9384-3>
- Henderson-King, D. H. i Veroff, J. (1994). Sexual satisfaction and marital well-being in the first years of marriage. *Journal of Social and Personal Relationships*, 11, 509-534. <https://doi.org/10.1177/0265407594114002>
- Hendrick, S. S., Hendrick, C. i Adler, N. L. (1988). Romantic Relationships: Love, Satisfaction, and Staying Together. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(6), 980-988. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.54.6.980>
- Higgins, J. A., Trussell, J., Moore, N. B. i Davidson, J. K. (2010). Virginity lost, satisfaction gained? Physiological and psychological sexual satisfaction at heterosexual debut. *Journal of Sex Research*, 47, 384-394. <https://doi.org/10.1080/00224491003774792>
- Holmberg, D., Blair, K. L. i Phillips, M. (2010). Women's sexual satisfaction as a predictor of well-being in same-sex versus mixed sex relationships. *Journal of Sex Research*, 47(1), 1-11. <https://doi.org/10.1080/00224490902898710>
- Hoyt, W. D. i Kogan, L. R. (2001). Satisfaction with body image and peer relationships for males and females in a college environment. *Sex Roles*, 45(3-4), 199-215. <https://doi.org/10.1023/A:1013501827550>
- Hudson, W. W., Harrison, D. F. i Crosscup, P. C. (1981). A short-form scale to measure sexual discord in dyadic relationships. *Journal of Sex Research*, 17, 157-174. <https://doi.org/10.1080/00224498109551110>
- Hurlbert, D. F. i Apt, C. (1994). What constitutes sexual satisfaction? Directions for future research. *Sexual and Marital Therapy*, 9(3), 285-289. <https://doi.org/10.1080/02674659408409594>
- Hurlbert, D.F., Apt, C. i Rabehl, S. M. (1993). Key Variables to Understanding Female Sexual Satisfaction: An Examination of Women in Nondistressed Marriages. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 19(2), 154-165. <https://doi.org/10.1080/00926239308404899>
- Impett, E. A., Muise, A. i Peragine, D. (2014). Sexuality in the context of relationships. U D. L. Tolman i L. M. Diamond (Ur.), *APA handbook of sexuality and psychology*, 1, (269-315). American Psychological Association (APA). <https://doi.org/10.1037/14193-010>

- Kisler, T. S. i Christopher, F. S. (2008). Sexual exchanges and relationship satisfaction: Testing the role of sexual satisfaction as a mediator and gender as a moderator. *Journal of Social and Personal Relationships*, 25(4), 587-602. <https://doi.org/10.1177/0265407508090874>
- Klapilová, K., Brody, S., Krejčová, L., Husárová, B. i Binter, J. (2015). Sexual satisfaction, sexual compatibility, and relationship adjustment in couples: the role of sexual behaviors, orgasm, and men's discernment of women's intercourse orgasm. *The Journal of Sexual Medicine*, 12(3), 667-675. <https://doi.org/10.1111/jsm.12766>
- Laumann, E. O., Paik, A., Glasser, D. B., Kang, J. H., Wang, T., Levinson, B., Moreira, E. D., Nicolosi, A. i Gringell, C. (2006). A cross national study of subjective sexual well-being among older women and men: Findings from the global study of sexual attitudes and behaviours. *Archives of Sexual Behavior*, 35, 145-161. <https://doi.org/10.1007/s10508-005-9005-3>
- Laumann, E. O., Paik, A., i Rosen, R. C. (1999). Sexual dysfunction in the United States: prevalence and predictors. *JAMA*, 281, 537-544. <https://doi.org/10.1001/jama.281.6.537>
- Lawrance, K. i Byers, E. S. (1995). Sexual satisfaction in long-term heterosexual relationships: The interpersonal exchange model of sexual satisfaction. *Personal Relationships*, 2, 267-285. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.1995.tb00092.x>
- Little, K. C., McNulty, J. K. i Russell, V. M. (2010). Sex Buffers Intimates Against the Negative Implications of Attachment Insecurity. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 36(4), 484-498. <https://doi.org/10.1177/0146167209352494>
- Liu, C. (2003). Does Quality of Marital Sex Decline With Duration? *Archives of Sexual Behavior*, 32(1), 55-60. <https://doi.org/10.1023/A:1021893329377>
- Longmore, M. A. (1998). Symbolic Interactionism and the Study of Sexuality. *Journal of Sex Research*, 35(1), 44-57. <https://doi.org/10.1080/00224499809551916>
- MacNeil, S. i Byers, E. S. (2005). Dyadic assessment of sexual self-disclosure and sexual satisfaction in heterosexual dating couples. *Journal of Social and Personal Relationships*, 22(2), 169-181. <https://doi.org/10.1177/0265407505050942>
- Mark, K. P. i Murray, S. H. (2012). Gender differences in desire discrepancy as a predictor of sexual and relationship satisfaction in a college sample of heterosexual romantic relationships. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 38(2), 198-215. <https://doi.org/10.1080/0092623X.2011.606877>
- Masters, W. H., Johnson, V. E. i Kolodny, R. C. (2006). *Ljudska seksualnost*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- McNulty, J. K., Wenner, C. A. i Fisher, T. D. (2016). Longitudinal associations among relationship satisfaction, sexual satisfaction, and frequency of sex in early marriage. *Archives of Sexual Behavior*, 45(1), 85-97. <https://doi.org/10.1007/s10508-014-0444-6>
- Meltzer, A. L. i McNulty, J. K. (2010). Body Image and Marital Satisfaction: Evidence for the Mediating Role of Sexual Frequency and Sexual Satisfaction. *Journal of Family Psychology*, 24(2), 156-164. <https://doi.org/10.1037/a0019063>
- Meston, C. i Trapnell, P. (2005). Development and validation of a five-factor sexual satisfaction and distress scale for women: The Sexual Satisfaction Scale for Women (SSS-W). *Journal of Sexual Medicine*, 2, 66-81. <https://doi.org/10.1111/j.1743-6109.2005.20107.x>
- Metz, M. E. i McCarthy, B. W. (2007). The "Good-Enough Sex" model for couple sexual satisfaction. *Sexual and Relationship Therapy*, 22(3), 351-362. <https://doi.org/10.1080/14681990601013492>
- Milhausen, R. R., Buchholz, A. C., Opperman, E. A. i Benson, L. E. (2015). Relationships between body image, body composition, sexual functioning, and sexual satisfaction among heterosexual young adults. *Archives of Sexual Behavior*, 44(6), 1621-1633. <https://doi.org/10.1007/s10508-014-0328-9>
- Montesi, J. L., Fauber, R. L., Gordon, E. A. i Heimberg, R. G. (2010). The specific importance of communicating about sex to couples' sexual and overall relationship satisfaction. *Journal of Social and Personal Relationships*, 28(5), 591-609. <https://doi.org/10.1177/0265407510386833>
- Mulhall, J., King, R., Glina, S. i Hvidsten, K. (2008). Importance of and Satisfaction with Sex among Men and Women Worldwide: Re-

- sults of the Global Better Sex Survey. *The Journal of Sexual Medicine*, 5, 788-795. <https://doi.org/10.1111/j.1743-6109.2007.00765.x>
- Nakić Radoš, S., Soljačić, Vraneš H. i Šunjić, M. (2014). Limited role of body satisfaction and body image self-consciousness in sexual frequency and satisfaction in pregnant women. *The Journal of Sex Research*, 51(5), 532-541. <https://doi.org/10.1080/00224499.2012.744954>
- Nakić Radoš, S., Soljačić Vraneš, H. i Šunjić, M. (2015). Sexuality during pregnancy: what is important for sexual satisfaction in expectant fathers?. *Journal of sex & marital therapy*, 41(3), 282-293. <https://doi.org/10.1080/0092623X.2014.889054>
- Nicolosi, A., Moreira, E. D., Villa, M. i Glasser, D. B. (2004). A population study of the association between sexual function, sexual satisfaction and depressive symptoms in men. *Journal of Affective Disorders*, 82, 235-243. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2003.12.008>
- Oliver, M. B. i Hyde, J. S. (1993). Gender differences in sexuality: a meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 114(1), 29-51. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.114.1.29>
- Pascoal, P.M., De Santa Barbara Narciso, I. i Pereira, N. M. (2014). What is Sexual Satisfaction? Thematic Analysis of Lay People's Definitions. *Journal of Sex Research*, 51(1), 22-30. <https://doi.org/10.1080/00224499.2013.815149>
- Pedersen, W. i Blekesaune, M. (2003). Sexual satisfaction in young adulthood: Cohabitation, committed dating or unattached life? *Acta Sociologica*, 46, 179-193. <https://doi.org/10.1177/00016993030463001>
- Péloquin, K., Brassard, A., Delisle, G. i Bédard, M. M. (2013). Integrating the attachment, caregiving, and sexual systems into the understanding of sexual satisfaction. *Canadian Journal of Behavioural Science/Revue canadienne des sciences du comportement*, 45(3), 185-195. <https://doi.org/10.1037/a0033514>
- Penhollow, T. M. i Young, M. (2008). Predictors of sexual satisfaction: The role of body image and fitness. *Electronic Journal of Human Sexuality*, 11. Preuzeto s: <https://rc.library.uta.edu/utair/bitstream/handle/10106/24331/Electronic%20Journal%20of%20Human%20Sexuality.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Petersen, J. L. i Hyde, J. S. (2010). A meta-analytic review of research on gender differences in sexuality: 1993 to 2007. *Psychological Bulletin*, 136, 21-38. <https://doi.org/10.1037/a0017504>
- Pinney, A. M., Gerrard, M. i Denney, N. W. (1987). The Pinney Sexual Satisfaction Inventory. *Journal of Sex Research*, 23, 233-251. <https://doi.org/10.1080/00224498709551359>
- Pujols, Y., Meston, C. M. i Seal, B. N. (2010). The association between sexual satisfaction and body image in women. *The Journal of Sexual Medicine*, 7(2), 905-916. <https://doi.org/10.1111/j.1743-6109.2009.01604.x>
- Purdon, C. i Holdaway, L. (2006). Non-erotic thoughts: Content and relation to sexual functioning and sexual satisfaction. *Journal of Sex Research*, 43(2), 154-162. <https://doi.org/10.1080/00224490609552310>
- Purnine, D. M. i Carey, M. P. (1997). Interpersonal communication and sexual adjustment: The roles of understanding and agreement. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 65, 1017-1025. <https://doi.org/10.1037/0022-006X.65.6.1017>
- Rehman, U. S., Rellini, A. H. i Fallis, E. (2011). The importance of sexual self-disclosure to sexual satisfaction and functioning in committed relationships. *Journal of Sexual Medicine*, 8, 3108-3115. <https://doi.org/10.1111/j.1743-6109.2011.02439.x>
- Rellini, A. H., Vujanovic, A. A., Gilbert, M. i Zvolensky, M. J. (2012). Childhood maltreatment and difficulties in emotion regulation: Associations with sexual and relationship satisfaction among young adult women. *Journal of Sex Research*, 49(5), 434-442. <https://doi.org/10.1080/00224499.2011.565430>
- Renaud, C., Byers, E. S. i Pan, S. (1997). Sexual and Relationship Satisfaction in Mainland China. *The Journal of Sex Research*, 34(4), 399-410. <https://doi.org/10.1080/00224499709551907>
- Robinson, J. G. i Molzahn, A. E. (2007). Sexuality and Quality of Life. *Journal of Gerontological Nursing*, 33(3), 19-27. <https://doi.org/10.3928/00989134-20070301-05>
- Rosen, R., Brown, C., Heiman, J., Leiblum, S., Meston, C. M., Shabsigh, R., Ferguson, D. i D'Agostino, R. (2000). The Female Sexual Function Index (FSFI): A multidimensional

- nal self-report instrument for the assessment of female sexual function. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 26, 191-208. <https://doi.org/10.1080/009262300278597>
- Rubin, H. i Campbell, L. (2012). Day-to-Day Changes in Intimacy Predict Heightened Relationship Passion, Sexual Occurrence, and Sexual Satisfaction: A Dyadic Diary Analysis. *Social Psychological and Personality Science*, 3(2), 224-231. <https://doi.org/10.1177/1948550611416520>
- Rusbult, C. E. (1983). A Longitudinal Test of the Investment Model: The Development (and Deterioration) of Satisfaction and Commitment in Heterosexual Involvements. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45(1), 101-117. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.45.1.101>
- Sánchez-Fuentes, M., Salinas, J. M. i Sierra, J. C. (2016). Use of an ecological model to study sexual satisfaction in a heterosexual Spanish sample. *Archives of Sexual Behavior*, 45(8), 1973-1988. <https://doi.org/10.1007/s10508-016-0703-9>
- Sánchez-Fuentes, M., Santos-Iglesias, P. i Sierra, J. C. (2014). A systematic review of sexual satisfaction. *International Journal of Clinical and Health Psychology*, 14(1). [https://doi.org/10.1016/S1697-2600\(14\)70038-9](https://doi.org/10.1016/S1697-2600(14)70038-9)
- Schmiedeberg, C. i Schröder, J. (2016). Does sexual satisfaction change with relationship duration? *Archives of Sexual Behavior*, 45(1), 99-107. <https://doi.org/10.1007/s10508-015-0587-0>
- Schoenfeld, E. A., Loving, T. J., Pope, M. T., Huston, T. L. i Štulhofer, A. (2017). Does sex really matter? Examining the connections between spouses' nonsexual behaviors, sexual frequency, sexual satisfaction, and marital satisfaction. *Archives of sexual behavior*, 46(2), 489-501. <https://doi.org/10.1007/s10508-015-0672-4>
- Sedikides, C., Oliver, M. B. i Campbell, W. K. (1994). Perceived benefits and costs of romantic relationships for women and men: Implications for exchange theory. *Personal Relationships*, 1(1), 5-21. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.1994.tb00052.x>
- Seehuus, M., Clifton, J. i Rellini, A. H. (2015). The role of family environment and multiple forms of childhood abuse in the shaping of sexual function and satisfaction in women. *Archives of Sexual Behavior*, 44(6), 1595-1608. <https://doi.org/10.1007/s10508-014-0364-5>
- Shackelford, T. K. i Buss, D. M. (1997). Marital satisfaction in evolutionary psychological perspective. U R. J. Sternberg i M. Hojjat (Ur.) *Satisfaction in close relationships*. (str. 7-25). New York: Guilford Press.
- Shaver, P. R. i Mikulincer, M. (2006). A behavioral systems approach to romantic love relationships: Attachment, caregiving, and sex. U R. J. Sternberg i K. Weis (Ur.), *The New Psychology of Love* (35-64). New Haven, CT: Yale University Press.
- Simon, W. i Gagnon, J.H. (2003). Sexual Scripts: Origins, Influences and Changes. *Qualitative Sociology*, 26(4), 491-497. <https://doi.org/10.1023/B:QUAS.0000005053.99846.e5>
- Smith, A., Lyons, A., Ferris, J., Richters, J., Pitts, M., Shelley, J. i Simpson, J.M. (2011). Sexual and Relationship Satisfaction Among Heterosexual Men and Women: The Importance of Desired Frequency of Sex. *Journal of Sex & Marital Therapy*, 37, 104-115. <https://doi.org/10.1080/0092623X.2011.560531>
- Snell, W. E., Fisher, T. D., Walters, A. S. (1993). The multidimensional sexuality questionnaire: An objective self-reported measure of psychological tendencies associated with human sexuality. *Annals of Sex Research*, 6, 27-55. <https://doi.org/10.1007/BF00849744>
- Sprecher, S. (2002). Sexual satisfaction in premarital relationships: Associations with satisfaction, love, commitment, and stability. *Journal of Sex Research*, 39, 190-197. <https://doi.org/10.1080/00224490209552141>
- Sprecher, S. (2006). Sexuality in Close Relationships. U P. Noller i Feeney, J.A. (Ur.) *Close relationships: functions, forms and processes*. (267-284). New York: Psychology Press.
- Sprecher, S. i Cate, R. M. (2004). Sexual satisfaction and Sexual expression as predictors of relationship satisfaction and stability. U J.H. Harvey, A. Wenzel i S. Sprecher (Ur.) *The handbook of sexuality in close relationships*. (235-256). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Stanik, C. E. i Bryant, C. M. (2012). Sexual satisfaction, perceived availability of alternative partners, and marital quality in newlywed African American couples. *Journal of Sex Research*,

- 49(4), 400-407. <https://doi.org/10.1080/00224499.2011.568127>
- Stephenson, K. R. i Meston, C. M. (2010). Differentiating Components of Sexual Well-Being in Women: Are Sexual Satisfaction and Sexual Distress Independent Constructs? *The Journal of Sexual Medicine*, 7, 2458-2468. <https://doi.org/10.1111/j.1743-6109.2010.01836.x>
- Štulhofer, A. i Buško, V. (2008). Evaluacija novog instrumenta za procjenu seksualnog zadovoljstva. *Suvremena psihologija*, 11(2), 287-312.
- Štulhofer, A., Gregurović, M. i Štulhofer, D. (2003). Seksualno zdravlje, zadovoljstvo i seksualna orijentacija žena. *Društvena istraživanja*, 5 (67), 635-659.
- Štulhofer, A., Zelenbrz, J., Landripet, I., Kuti, S., Gregurević, M. i Tiljak, H. (2004). Spol, starenje i seksualnost: struktura i dinamika seksualnog zadovoljstva u heteroseksualnom uzorku urbanih žena i muškaraca. *Društvena istraživanja*, 6(74), 1011-1029.
- Šunjić, M. i Penezić, Z. (2014). Skala procjene kvalitete veze. U: Čubela Adorić, V., Penezić, Z., Proroković, A. i Tucak Junaković, I. (Ur.). *Zbirka psihologijskih skala i upitnika, Svezak 7* (29-33). Zadar: Sveučilište u Zadru.
- Šuvak-Martinović, M. i Čovčić, M. (2019). *Seksualno zadovoljstvo kao medijator odnosa privrženosti i zadovoljstva vezom/ brakom*. Rad prezentiran na 24. danima Ramira i Zorana Bujasa, Zagreb, Hrvatska. Sažetak preuzet s: http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/11225/7/Knjiga_sazetaka_Book_of_abstracts_24_DRZB_2019_v2.pdf
- Tracy, J. K. i Junginger, J. (2007). Correlates of Lesbian Sexual Functioning. *Journal of Women's Health*, 16(4), 499-509. <https://doi.org/10.1089/jwh.2006.0308>
- Van den Brink, F., Vollmann, M., Smeets, M. A., Hesse, D. J. i Woertman, L. (2018). Relationships between body image, sexual satisfaction, and relationship quality in romantic couples. *Journal of Family Psychology*, 32(4), 466-474. <https://doi.org/10.1037/fam0000407>
- Van Minnen, A. i Kampman, M. (2000). The interaction between anxiety and sexual functioning: a controlled study of sexual functioning in women with anxiety disorders. *Sexual and Relationship Therapy*, 15(1), 47-57. <https://doi.org/10.1080/14681990050001556>
- Waite, L. J. i Joyner, K. (2001). Emotional satisfaction and physical pleasure in sexual unions: Time horizon, sexual behavior, and sexual exclusivity. *Journal of Marriage and the Family*, 63, 247-264. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2001.00247.x>
- Woertman, L i Van den Brink, F. (2012). Body image and female sexual functioning and behavior: a review. *Journal of Sex Research*, 49(2-3), 184-211. <https://doi.org/10.1080/00224499.2012.658586>
- Woloski-Wruble, A.C., Oliel, Y., Leefsma, M. i Hochner-Celnikier, D. (2010). Sexual Activities, Sexual and Life Satisfaction, and Successful Aging in Women. *The Journal of Sexual Medicine*, 7, 2401-2410. <https://doi.org/10.1111/j.1743-6109.2010.01747.x>
- World Health Organization (2004). Sexual health—a new focus for WHO. *Progress in Reproductive Health Research*, 67, 1-8. Preuzeto s: www.who.int/hrp/publications/progress67.pdf
- Yeh, H. C., Lorenz, F. O., Wickrama, K. A. S. i Conger, R. D. (2006). Relationships Among Sexual satisfaction, Marital Quality, and Marital Instability at Midlife. *Journal of Family Psychology*, 20(2), 339-343. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.20.2.339>
- Young, M., Denny, G., Young, T. i Luquis, R. (2000). Sexual satisfaction among married women. *American Journal of Health Studies*, 16(2), 73-85.
- Young, M., Luquis, R., Denny, G. i Young, T. (1998). Correlates of sexual satisfaction in marriage. *Canadian Journal of Human Sexuality*, 7, 115-128.
- Yucel, D. i Gassanov, M. A. (2010). Exploring actor and partner correlates of sexual satisfaction among married couples. *Social Science Research*, 39(5), 725-738. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2009.09.002>

Determinants of sexual satisfaction: a review

Abstract: This review encompasses definitions and a theoretical basis for the concept of sexual satisfaction. The review analyses somewhat newer models of sexual satisfaction: the Carpenter et al. (2009) model that differentiates individual, relational and cultural influences on sexual satisfaction, and the ecological model of sexual satisfaction (Henderson et al., 2009) that places determinants of sexual satisfaction into the framework of Bronfenbrenner's ecological theory.

Bearing in mind the previously mentioned models, the study will present the results of previously conducted studies on determinants of sexual satisfaction: 1. individual level determinants or the microsystem level (demographic characteristics, sexual dysfunctions, personality traits, sexual attitudes and subjective well-being), 2. interpersonal level determinants or the mesosystem level (relationship characteristics, romantic love, sexual self-disclosure and other sexual aspects of the relationship), 3. exosystem level determinants (social support, pregnancy, parenthood, childhood victimization and family dynamics), and 4. the cultural or macrosystem level (religiosity and political ideology).

The final section consists of conclusions and proposals for future research in three directions: 1. measurement, 2. future study aims and issues with respect to current models, and 3. individual vs. dyadic approach to sexual satisfaction.

Key words: sexual satisfaction, review, sexual satisfaction determinants

Marijana Švak-Martinović
Kraljice Katarine Kosača 4, 88320, Ljubući, BiH
marijana.sunjic@gmail.com

Primljeno: 20. svibnja 2020.
Ispravljeno: 30. lipnja 2020.
Prihvaćeno: 10. srpnja 2020.
Online: 23. prosinca 2020.